

OTDK-dolgozat

2023.

Budapesti Gazdasági Egyetem
Pénzügy-Számviteli Kar

**AZ ÁFACSALÁS ÉRTELMEZÉSEI ÉS LEHETSÉGES MEGOLDÁSUK
HAZAI ÉS NEMZETKÖZI KITEKINTÉS ALAPJÁN**

**INTERPRETATIONS OF VAT FRAUD AND THEIR POSSIBLE
SOLUTIONS BASED ON DOMESTIC AND INTERNATIONAL
PERSPECTIVES**

TÓTH ATTILA MAXIMILIÁN

Konzulens: Dr. Sisa Krisztina

Kézirat lezárásának dátuma: 2021. november 8.

Tartalomjegyzék

1. Bevezető	1
2. Kutatás célja és módszertani háttere, kutatási hipotéziseim	3
3. Az általános forgalmi adó történeti háttere, értelmezése és jellemzői	4
3.1. Áfával kapcsolatos fogalmak, áfa besorolása.....	4
3.2. Áfa eredete	6
3.3. Áfa története Magyarországon	6
4. A rejtett gazdaság, adócsalás és adóelkerülés	11
5. Az áfacsalás átfogó értelmezése	14
5.1. Áfacsalási technikák csoportosítása	21
5.2. A szervezett áfacsalás mechanizmusa	22
5. Áfacsalás elleni küzdelem	27
6. A fordított áfaelszámolás, mint megoldás	28
6.1. A fordított áfaelszámolás elméleti háttere	28
6.2. A fordított áfa mechanizmusa francia példán keresztül.....	29
7. Kutatási eredmények, következtetések.....	31
8. Összegzés	32
9. Irodalomjegyzék:	34
9.1. Szakirodalom:	34
9.2. Jogszabányok	34
9.3. Internetes források.....	35

Ábrajegyzék

1. ábra Áfa bevételek alakulása az összes adóbevételhez viszonyítva	8
2. ábra Áfabevételek alakulása	9
3. ábra Áfabevétel nagysága az előirányzathoz hasonlítva	10
4. ábra Feketegazdaság alakulása 2000-2016.....	11
5. ábra Feketegazdaság aránya az Unió országokban 2016.....	11
6. ábra Költségvetési csalások száma az összes NAV büntetőeljárásból 2018-ban.....	16
7. ábra: Költségvetési csalás körébe tartozó bűncselekmények elkövetési értéke az összes elkövetési értéken belül 2018-ban.....	17
8. ábra Költségvetési csalások száma az összes NAV büntetőeljárásból 2019-ben.....	17
9. ábra Költségvetési csalás körébe tartozó bűncselekmények elkövetési értéke az összes elkövetési értéken belül 2019-ben.....	18
10. ábra Költségvetési csalások száma az összes NAV büntetőeljárásból 2020-ban.....	18
11. ábra Költségvetési csalás körébe tartozó bűncselekmények elkövetési értéke az összes elkövetési értéken belül 2020-ban.....	19
12. ábra NAV által indított büntetőeljárások alakulása 2018-2020.....	19
13. ábra NAV büntetőeljárások során feltárt kárösszegek 2018-2020.....	20
15. ábra Láncügyletes áfacsalás.....	23
16. ábra Körhinta csalás	25
17. ábra Keresztbe számlázás	26
18. ábra Egyenes áfa	30
19. ábra Fordított áfa.....	30

1. Bevezető

Az adók nagyon fontos szerepet töltenek be modern társadalmunk életében. A redisztribúciós folyamatok alapjai, melyek nélkül elképzelhetetlen lenne az állam működése, az infrastruktúra fenntartása, vagy épp fejlesztése, és egyéb állami feladatok ellátása. Már az ókortól jellemző a különféle társadalmi berendezkedésekre, hogy bár lehet eltérő módon és mértékben, de adót szednek a közösséget érintő ügyek érdekében (utak építése, háborús kiadások stb.).

Napjainkban azoknak a gazdasági berendezkedéseknek, melyeknél az állam szerepe és befolyása meghatározó, az adóknak is nagyobb szerepe van. Az állam ezen bevételeiből tud támogatást nyújtani a vállalkozói szektornak, hogy azok fejlődése és versenyképessége még több adóbevételt termeljen, ezáltal a támogatás, mint egy multiplikátor funkcionáljon.

Valószínűleg az adók megjelenésével egyidős az adócsalás és adóelkerülés is. Az adóalanyok a történelem során sokszor sokféleképpen próbáltak kibújni az adóterhek alól, vagy elkerülni a sokszor értelmetlenül és önkényesen kivetett adókat.

Gondolhatunk akár a Károly Róbert féle kapuadó helyett Hunyadi Mátyás által bevezetésre kerülő füst adóra. Hiszen mind erre azért volt szükség, mert a jobbágyok rájöttek, hogy ha egy telken, egy kapuhoz tartozóan több család lakik, az adóterhek is csökkennek egy családra vetítve.

Adók szempontjából hazánk igen sokrétű, már-már úgy érezhetjük, hogy túlszabályozott az ország a sok adószabály miatt. Nem véletlen, hiszen a törvényhozók próbálnak minden kiskaput bezárni az esetleges visszaélések miatt. Ezek ellenére nemzetünkben nagy népszerűségnek örvendenek a különféle adó-, vám-, járulékcshalások és költségvetési csalások. Ezek mind részei a feketegazdaságnak, mely hatalmas plusz terhet jelent minden nemzetgazdaságnak.

Dolgozatomban az adócsalásnak az egyik legjellemzőbb fajtáját szeretném vizsgálni, ez pedig nem más, mint az áfacsalás. A költségvetési csalásnak ez az alfaja nagyon népszerű nálunk is. Az áfával kapcsolatos visszaélések jelentős múltra tekintenek vissza hazánkban. Gondolhatunk a szervezett bűnözésnek megágyazó, azt a magyar köztudatba beépítő olajozásra a rendszerváltás után. A relatív kevés munkával, de nagy összeggel kecsegtető bűncselekmények mindig is népszerűek voltak és azok is maradnak. A fehérgalléros bűnözés, habár igényel némi szellemi tőkét, mégis jóval magasabb hasznat termel, mint bármely más bűnözési forma, vagy épp a becsületes munkával megszerezhető vagyon.

Éppen ezért aktuális ma is ez a téma. Az élelmesebb csalók újabb és újabb adócsalási módokat dolgoznak ki. A bűnüldöző szervek és az adóhatóság megpróbál lépéstartani a bűnözőkkel, ez azonban az intézményes kereteken belül nem mindig lehetséges. Az adócsalók előnye a lassan megszülető jogszabályokból és a bűnözési trendektől egy lépéssel lemaradó intézkedésekből fakad. Azonban az elmúlt évek sikerességeit figyelembevéve kijelenthető, hogy a bűnüldözőknek sikerült felzárkózni.

A témát folyamatos bővülése és aktualitása teszi érdekessé. Kutatásom során én is ennek a problémának a gyökerét kerestem. A témában történő elmerülés közben fokozatosan egyre több kérdés vetődött fel bennem. Hogyan néz ki számviteli szempontból az áfacsalás? Megjelenik egyáltalán? Észre lehet venni? Mire kell figyelni, ha ki szeretnénk szűrni? Van rá megoldás? Ezekre a kérdésekre keresem a választ dolgozatom további részében. Szeretném bemutatni az áfa történetét, a jogi háttérét, az áfa számviteli elszámolását a gyakorlatban, majd pedig az áfacsalás mechanikáját. Ezekből jól kitűnik, miképpen kerülhet sor áfacsalásra. A szabályozások és csalások megértésével megismerhetjük a probléma gyökerét. Ez pedig már magában hordozza a megoldást is, ahova több elmélet tesztelésével, vagy már létező intézkedések áttanulmányozásával juthatunk el. Én a már létező, több országban bevezetett fordított áfaelszámolási módszer tanulmányozásával kerestem a megoldást az áfacsalás problémájára.

2. Kutatás célja és módszertani háttere, kutatási hipotéziseim

Dolgozatom a fordított áfa módszert, mint az áfacsalás egyik megoldását vizsgálja és mutatja be. Ehhez bemutatom az áfa kialakulását, jogi háttérét, fontosságát az állami bevételek között, valamint a különféle áfacsalási technikákat, csalás ellen tett nemzeti és nemzetközi intézkedéseket, hogy ezeknek a mechanizmusát megismerve, megértve felismerjük a fordított áfa módszer fontosságát. Kutatásomat főként szekunder kutatómunkára építettem. Az áfáról és áfacsalásról törvényekből, jogszabályokból, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal kiadványaiból és más kutatásokból tájékozódtam. A modellépítés során nemzetközi tapasztalatokra is támaszkodtam, felhasználva nemzetközi „best practice” eljárásokat, módszereket.

Primer kutatásomat a dokumentumelemzés módszertanát alkalmazva végeztem el. A kutatás részeként felkerestem a Fővárosi, Kecskeméti, Nyíregyházi és Szolnoki Törvényszéket, ahol áttanulmányozhattam az elmúlt években született, jogerőre emelkedett költségvetési csalási ügyiratokat. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal megkeresésemre közleményben válaszolt az általam feltett, témát érintő kérdésekre.

Hipotézisem a következő: a fordított áfaelszámolási módszer nagyban visszaszoríthatná az áfával kapcsolatos visszaéléseket. Ezt a francia példán keresztül szeretném bizonyítani, ahol széleskörben bevezették az alkalmazását.

Második hipotézisem az, hogy az áfacsalások alakulására nem volt hatással a koronavírus járvány. Ezt az elmúlt évek adatainak elemzésével szeretném vizsgálni.

3. Az általános forgalmi adó történeti háttere, értelmezése és jellemzői

3.1. Áfával kapcsolatos fogalmak, áfa besorolása

Az adók az állam legfontosabb bevételei, melyeket közvetlen ellenszolgáltatás nélkül, egyoldalúan meghatározottan, akár kényszer útján is beszedhet.

Az adókat többféleképp lehet csoportosítani:

- adó alanya szerint: természetes személy, jogi személy
- adó tárgya szerint: jövedelem, vagyon, fogyasztás
- adóteher viselője szerint: közvetlen, közvetett
- adó kivetője szerint: helyi, központi, vegyes
- adó megállapításának módja szerint: önadózás, adólevonás, adókivetés, kiszabás, utólagos megállapítás, adóbeszedés

A fogyasztáshoz kapcsolt adók fogalma a következőképp írható le: „Azokat az adókat, melyeket a termék végső fogyasztói, a szolgáltatás végső igénybevevői a termék (szolgáltatás) árában megfizetnek, fogyasztáshoz kapcsolt adóknak nevezzük. A fogyasztáshoz kapcsolt adók alapvető célja az, hogy megadóztassák a természetes személyek (fogyasztók) kiadásait.” (Sólyom, 2015 14. old.)

Ennek kapcsán megjegyezhető, hogy az áfa rendszer egyik alapvető elve az, hogy csak a végső fogyasztót terhelje az adó. Ennek okán az adóalap, mely az adóhatóságok által beszedni kívánt általános forgalmi adó meghatározásának alapja, nem haladhatja meg azt az összeget, amelyet a végső fogyasztó ténylegesen megfizetett a termék vagy szolgáltatás ellenértékeként.

Az egyfázisú forgalmi adózás esetében a termelési, értékesítési folyamat során az alapanyag kitermelésétől a fogyasztásig mindössze egyszer, egyetlen ponton adóztatnak. Ez szinte minden esetben bruttó adózást jelent. Az egyfázisú adóztatás gyakorlata során felvetődik a kérdés, hogy a háztartási fogyasztást a termelő fogyasztótól milyen módon lehet elválasztani, illetve miképp lehetséges a termeléshez, értékesítéshez és szolgáltatáshoz használt eszközök adóztatásának elkerülése. A probléma megoldására kétféle elképzelés is létezik: az egyik a kiskereskedelmi fázisában, a másik a kiskereskedelem előtti fázisban vetné ki az adót.

Az adónem általános jellege azt mutatja meg, hogy az adó kiterjed a belföldi szolgáltatások és termékértékesítések teljes körére, továbbá az importált termékekre és az exportértékesítésre is. A hozzáadott érték definíciója a következő: „Hozzáadott értéknek nevezzük azt az értéktöbbletet, melyet az egyes termelési, szolgáltatási fázisokban a gazdálkodók a megelőző

fázisból vett termékhez hozzáadnak. A hozzáadott érték az adott fázisban felhasznált személyi jellegű ráfordításokat, elszámolt amortizációt, és egyéb költségeket, valamint a piaci viszonyok által is befolyásolt nyereséget tartalmazza.” (Sólyom, 2015 14. old.)

A hozzáadott érték utáni adózás a nettó elszámolás módszerével valósul meg. Ennek értelmében az a vállalkozó, aki az adó elszámolásának általános szabályait alkalmazza, az általa kibocsátott termékek, vagy szolgáltatások teljes értéke után számítja ki az adót, annak összegét pedig a számlán feltünteti. A termék előállításához vagy a szolgáltatás nyújtásához felhasznált anyagok, illetve áruk beszerzési ára tartalmazza az előzetesen felszámított áfát. Az adó szabályok értelmében az áfabevalló cég az általa felszámított adóból jogosan levonhatja a rá áthárított adót, és így csak a különbözet alapján köteles a bevallását elkészíteni. Tehát ha az egyenleg pozitív, befizetési kötelezettsége, ha az egyenleg negatív, akkor visszaigényelhető vagy következő időszakra tovább vihető levonható áfája keletkezik. Az adólevonási rendszer garantálja azt, hogy a vállalkozások a tényleges adókötelezettségüket az általuk hozzáadott érték arányában fizessék meg.

Az önadózás azt jelenti, hogy az adó összegének megállapítása a gazdálkodó feladata, egyedül kell kiszámítania és bevallania az adót anélkül, hogy abban a hatóságok közvetlenül részt vennének. Azonban ebben az esetben is vannak kivételek, ilyen például a termékimport, illetve az Unión belülről történő új gépjárművek beszerzéseinek bizonyos esetei. Ekkor az adót a vámhatóság állapítja meg és veti ki. Ennek a koncepciónak pozitívuma, hogy magában hordozza az önellenőrzés lehetőségét.

A többfázisú adók abban térnek el összefázisú adóktól az elméletben, hogy az értékesítési folyamat egyes szakaszait, állomásait mentesítik az adókötelezettség alól. Így a rendszer egyes elemeit mentesítik, mint a kereskedelmi forgalom és szolgáltatások, szigorúbban véve a termelő szolgáltatások. Ezzel szemben az összefázisú adózás az értékesítési folyamat minden szakaszában érvényesül, vagyis az összes értékesítési fázisban a teljes ár után kell felszámítani az adót. A hatályban lévő áfaszabályok értelmében az áfa összefázisú forgalmi adónak minősül. Mindazonáltal a törvényben szerepelnek az áfa hatálya alá nem tartozó adómentes tevékenységek, valamint az adómentes adóalanyok is.

Közvetett (indirekt) adók fogalmát a következőképp lehet leírni: *„Általában fogyasztásra, vagy termelésre kivetett adók. Ebben az esetben, közgazdasági értelemben nem azt terheli az adó, aki azt az államháztartás felé befizeti, a befizető személy az adót áthárítja másokra, az áraiba beépítve.” (Sólyom, 2015 15. old.)*

Az áfa ezek alapján egy központilag kivetett közvetett adó, melynek alanya lehet jogi és természetes személy is, illetve az adózók önadózással fizetik meg. Tehát egy olyan többfázisú,

nettó típusú adóról beszélünk, amelyet az értékesítési lánc minden szakaszában, a hozzáadott érték után kell megfizetni, a teljes adóterhet a végső felhasználónak kell viselnie.

Az áfa egyik legfőbb jellemzője, hogy az értékesítési láncban szereplő minden vállalkozás az általa létrehozott új érték után számítja azt ki.

Az áfa forgalmi jellege abból adódik, hogy a termékek és szolgáltatások teljes forgalma után keletkezik. (Sólyom, 2015, 14-17 old.)

Az adópolitika kialakítása az Európai Unióban a szuverenitás elve alapján nemzetek saját hatáskörébe tartozik. Az adópolitika célja az állami kiadások finanszírozása, a Gazdasági és Monetáris Unió szintjén a stabilizáció, valamint a gazdaság fenntarthatósága. Az Unió intézkedései lefedik annak biztosítását, hogy az EU országainak rendszerei egymással és az Unió céljaival kompatibilisek legyenek. Így például az Európai Unió tiltja olyan adók alkalmazását, amely közvetlen, vagy közvetett, módon előnyt biztosítanak az azokat bevezető országoknak a többi tagállammal szemben.

A kettős adóztatás elkerülése végett az Európai Unió megfogalmazott bizonyos elveket. Az országok adószuverenitásán alapuló területi hatály elve szerint, csak „*az adott ország területén bonyolított ügyletek adókötelesek.*” (Sólyom, 2015 25. old.) A külföldi ügyletek semmilyen esetben sem tartoznak az adó hatálya alá, még ha azokat az adott ország cégei is hajtották végre. Ezzel szemben minden belföldi ügylet adókötelesek függetlenül attól, hogy belföldi, vagy külföldi vállalkozás bonyolították le. (Sólyom, 2015, 25. old.)

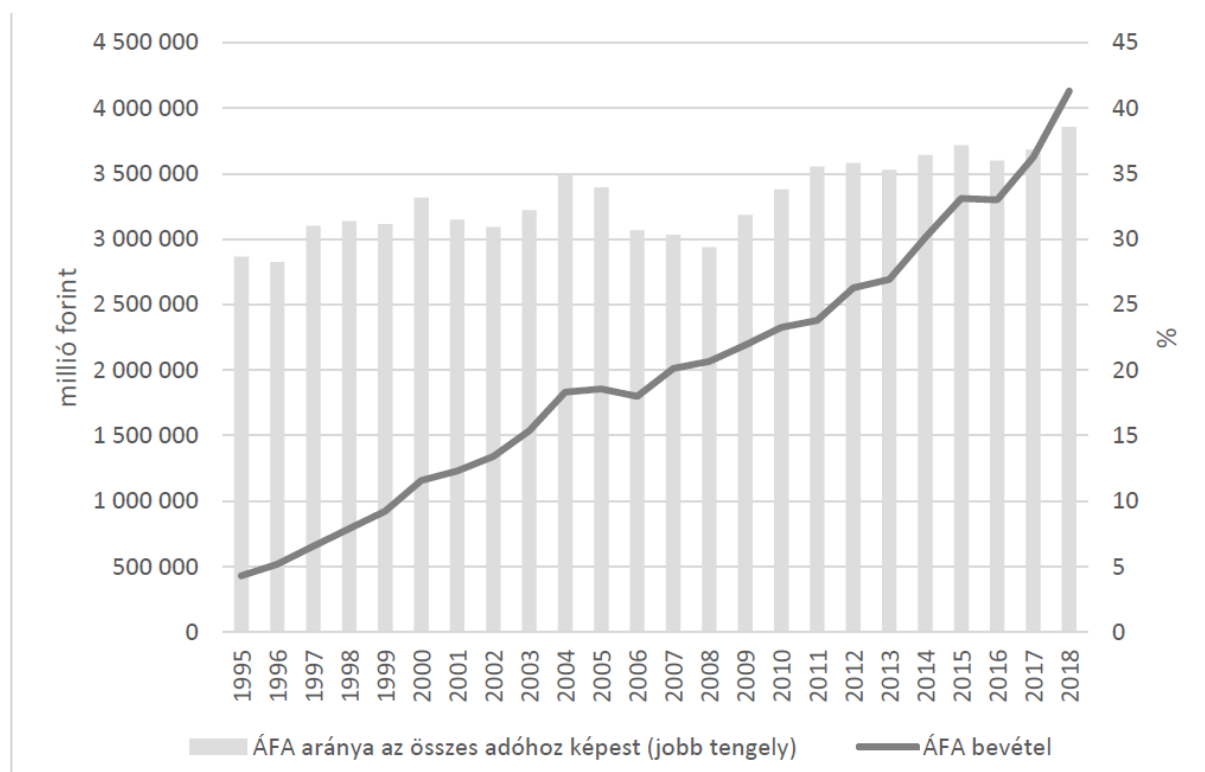
3.2. Áfa eredete

Az áfa von Siemens német üzletember elgondolásából származott, aki különféle halmozódás kiküszöbölésére találta ki, amit a fogyasztási adók okozott. Gyakorlatba történő átültetése 1950-ben történt meg, Maurice Lauré, volt francia adóhatósági igazgató támogatásával. Az Európai Gazdasági Közösségben 1967 áprilisában került bevezetésre ez az új típusú adóforma, az indirekt adók torzító hatásának elkerülése végett. Ezt a 67/227/EEC rendelet szabályozta. A kaszkád típusú (lépcsőzetes) fogyasztási adó tekinthető az áfa elődjének számos államnál, azonban ezt az áfával ellentétben a fogyasztási lánc minden szakaszában meg kellett fizetni, levonhatóság vagy visszaigénylés nélkül. Azonban ez a módszer nagyban gátolta a gazdasági fejlődést (Ritzlné, 2021 27. old.)

3.3. Áfa története Magyarországon

Magyarországon az általános forgalmi adó előfutárát az 1920. évi XVI. törvénnyel vezették be, mint fényűzési forgalmi adót. Egy évvel később már, mint forgalmi adót nevezik meg az 1921. évi XXXIX. törvényben. Eredetileg provizórikus adónak szánták, de használata állandósult. Jogban ezután az 60/1979. (XII.29.) PM.sz. rendeletben találkozhatunk „fogyasztói forgalmi adóval”. Ennek funkciója azonban eltért a mai áfától. A fogyasztói árak egyfajta szinten tartása volt a cél. E mellett megszületett a 29/1979. (XI.1.) PM. sz. rendelet a „különbözeti termelői forgalmi adóról”, melyben a pénzügyminisztérium által meghatározott termék előállításával foglalkozó import vállalkozásokat érintett. A forgalom összfézisú adóztatása először 1988-ban jelenik meg hazánkban, ezt váltja a rendszerváltás után az 1992. évi LXXIV. törvény. Habár ez megfelelt az EU-s csatlakozáshoz szükséges kritériumoknak, kisebb változtatások így is történtek az adóelszámolás technikájának, az áfakulcsok, a termékértékesítések és szolgáltatásnyújtások adózásának rendszerének érintésével. Az áfáról jelenleg a 2007. évi CXXVII. „Törvény az általános forgalmi adóról” jogszabály rendelkezik. Azért is volt szükség új törvényre, mert az Unió újra szerkesztette az áfáról szóló rendelkezését és 2006-ban kiadta a Tanács 2006/112/EK irányelvét a közös hozzáadottértékadó-rendszerről. A 2007. évi áfatörvényben pontosan megtalálható az áfa fogalma, hatálya, megfizetésének módja, kötelezettségének keletkezése, valamint az áfa alanyai, az adó megállapításának módszere, mentesség és minden áfával kapcsolatos fogalom pontos meghatározása. Jelenleg többségében a 27%-os kulcs az elterjedt, de bizonyos termékek és szolgáltatások esetén ez eltérhet (például sertéshús, könyv, színházi előadás stb.). Ez a 27%-os áfakulcs egyébként a legmagasabb Európában. A magyar költségvetés bevételeinek 26%-t teszi ki az áfából befolyó összeg. (Sólyom, 2015 34. old.)

1. ábra Áfa bevételek alakulása az összes adóbevételhez viszonyítva



Forrás: Ritzlné: AZ ÁFACSALÁS ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON 2006 ÉS 2016 KÖZÖTT

Az általános forgalmi adó jelentőségét mutatja, hogy a világon mint egy 150 ország választotta ezt az adóztatási formát. Érdekesség, hogy az Amerikai Egyesült Államok a mai napig nem használja, náluk nincs forgalmi adó. (dr. Sólyom 2015 14. old.)

Az Európai Unió tagságának egyik feltétele ennek az adónemnek a megléte. (A Tanács 2006/112/EK irányelve 2006. november 28. a közös hozzáadott értéktadó-rendszerről (OJ L 347, 11. 12. 2006))

Az alábbiakban az áfa bevételek alakulása látható az elmúlt 6 évben.

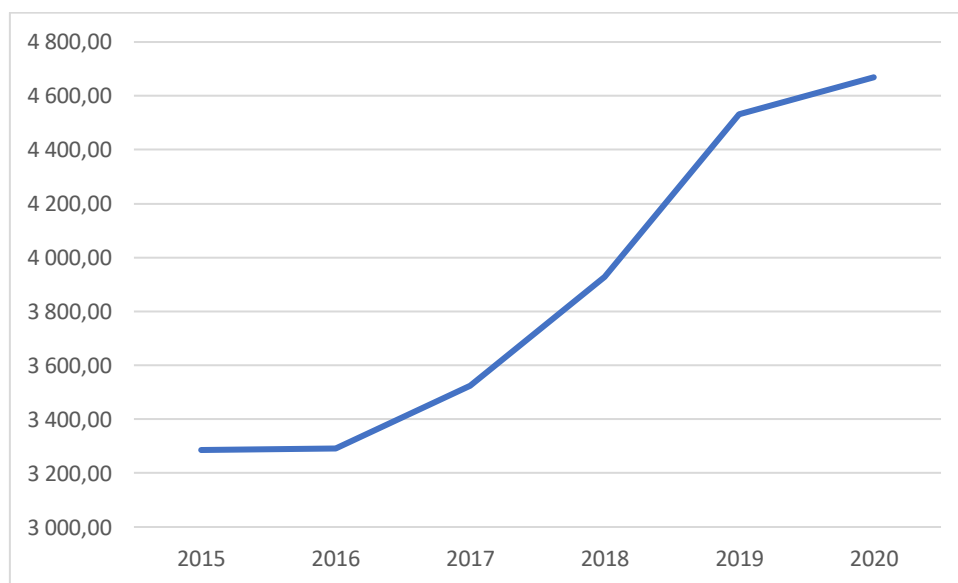
1. táblázat Az áfabevételek alakulása 2015-2020

év	Aktuális évi előirányzat (Mrd Ft)	Pénzforgalmi egyenleg (Mrd Ft)		Index (aktuális év/ előző év)	Teljesítés (aktuális év/előirányzat)
		Előző év	Tárgy év		
2015	3 220,40	3 035,60	3 285,70	108,2%	102,0%
2016	3 388,90	3 285,70	3 290,30	100,1%	97,1%
2017	3 542,00	3 290,30	3 525,30	107,1%	99,5%
2018	3 838,60	3 525,30	3 928,70	111,4%	102,3%
2019	4 290,40	3 928,70	4 532,40	115,4%	105,6%
2020	4 969,70	4 532,40	4 669,00	103,0%	93,9%

A táblázatból jól kivehető, hogy az áfabevételek előző évekhez viszonyítva egy folyamatos növekvő tendenciát mutat. Azonban az előirányzott összegeket nem minden évben érte el a tényleges áfabevételek. 2015-ben az előző évhez képest 8,2 százalékos növekedés történt a befolyt áfa összegét tekintve, a tervezett bevételt pedig 2 százalékkal haladta meg a ténylegesen befolyt összeg. A következő évben egy kisebb megtorpanás látszik, 2015-höz képest 2016-ban mindössze 0,1 százalékkal nőtt az áfabevétel, a tervezethez képest pedig 2,9 százalékkal kevesebb adót fizettek be. 2017-ben az előző évhez viszonyított bevétel aránya már majdnem eléri a 2015-ös index értékét a 7,1 százalékos növekedésnek köszönhetően, az előirányzatot azonban félszázalékkal de alulmúlja. 2018-ban és 2019-ben is szignifikáns emelkedés történt az előző évekhez képest, a 2018-as index 11,4, míg a 2019-es index 15,4 százalékos emelkedést mutat. Az előirányzatokhoz képest is 2,3%-os és 5,6%-os többlet jelentkezett. 2020-ban azonban egy degresszív, 3 százalékpontos növekedést láthatunk csak. A tervezethez képest a vizsgált időszakban ekkor a legnagyobb a negatív differencia, több mint 6%-kal kevesebb. Ennek legfőbb oka valószínűleg a koronavírus-járvány okozta gazdasági regresszió.

Az előbb leírt információkat jól szemléltetik a következő diagrammok:

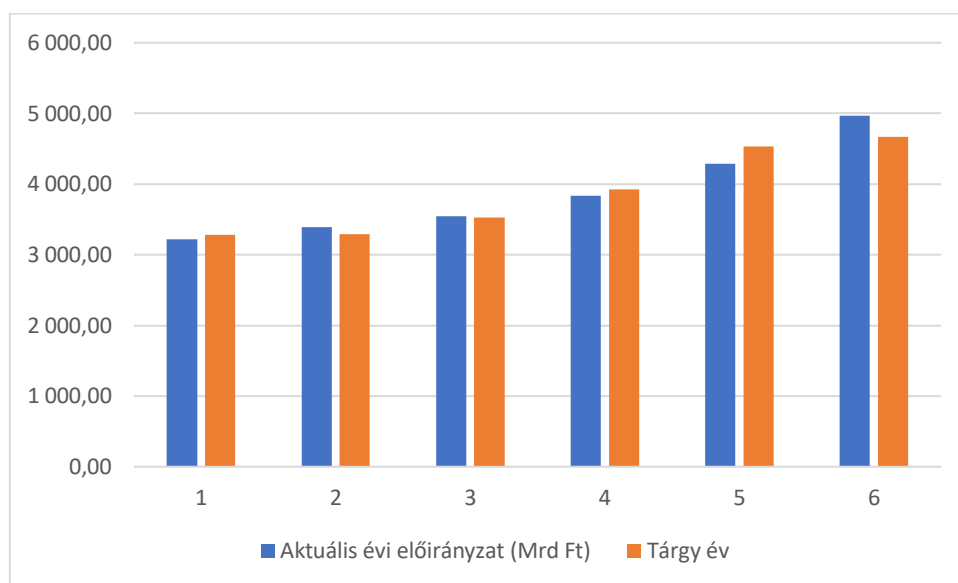
2. ábra Áfabevételek alakulása



Forrás: Saját szerkesztés NAV évkönyvek alapján

Ez az ábra is jól mutatja, hogy ez erőteljes növekedés után 2020-ban visszaesik a grafikon meredeksége. Azokban a gazdasági ágazatokban, ahol a vírus miatt a piaci szereplőknek ideiglenesen vagy véglegesen be kellett szüntetniük a tevékenységüket (mint például a vendéglátás, szórakoztató ipar), ott a vállalkozók bevételkiesése az állam számára jelentős adókiesést eredményezett.

3. ábra Áfabevétel nagysága az előirányzathoz hasonlítva

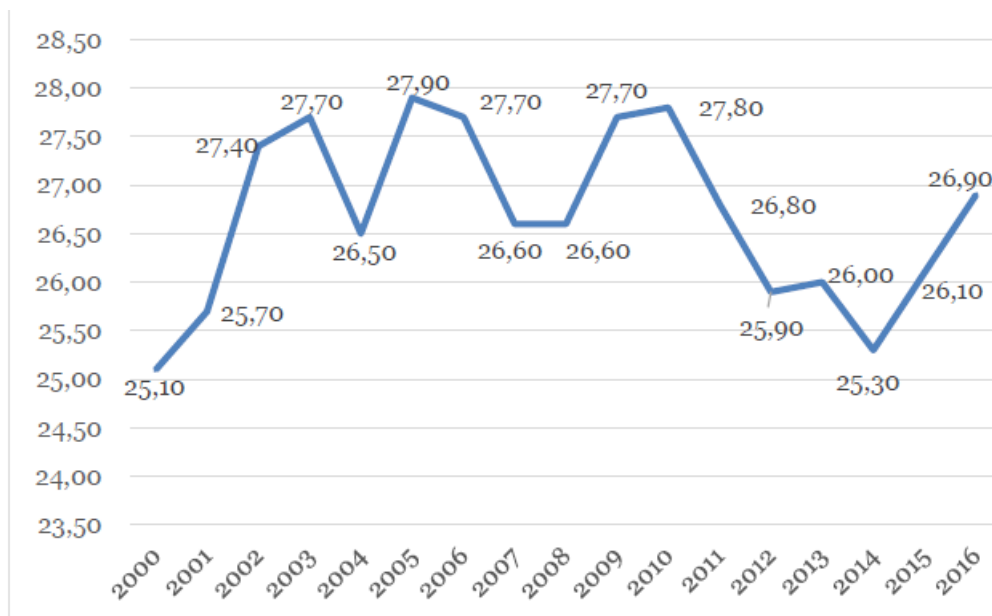


Forrás: Saját szerkesztés NAV évkönyvek alapján

4. A rejtett gazdaság, adócsalás és adóelkerülés

A rejtett gazdaság a következőképp alakult Magyarországon az erre irányuló becslések alapján:

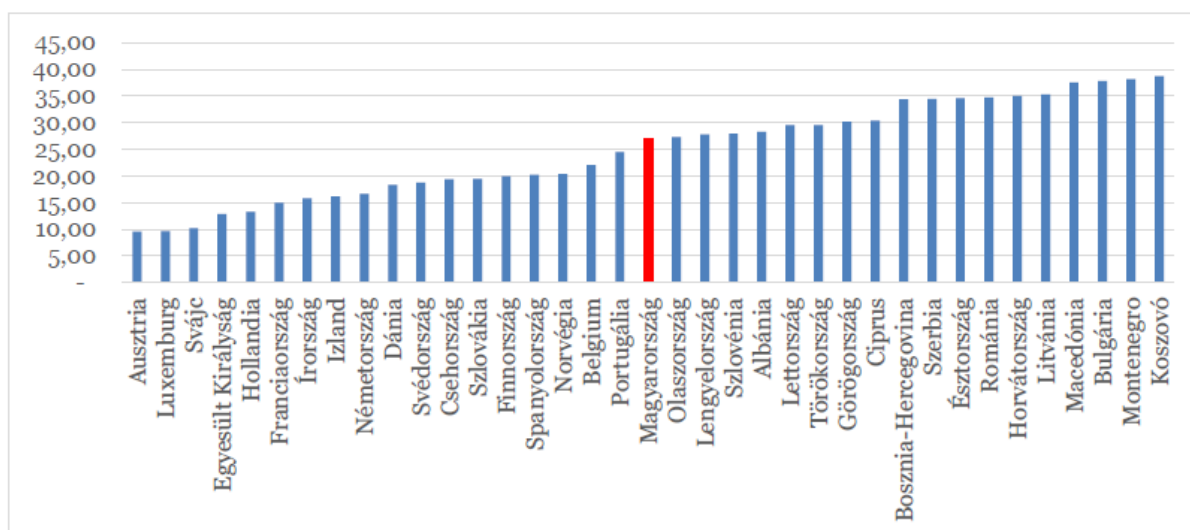
4. ábra Feketegazdaság alakulása 2000-2016



Forrás: Hegedűs, 2020 4. old.

Az ábra szerint a rejtett gazdaság mértéke hazánkban hullámzó teljesítményt mutat. A legmagasabb 2005-ben volt, ekkor GDP 27,9 százalékát tette ki a becslések alapján. A legalacsonyabb értéke a kiindulási évben, 2000-ben volt, ekkor 25,1 százalék az aránya.

5. ábra Feketegazdaság aránya az Uniós országokban 2016



Forrás: Hegedűs, 2020 5. old.

A 2016-os becslés alapján, mely szerint a GDP 26,9%-át teszi ki az árnyékgazdaság, az EU-ban középmezőnybe tartozunk, megelőzve olyan országokat, mint mondjuk Olaszország,

Lengyelország vagy épp Románia. A pénzügyminiszter 2020-ban tett kijelentése szerint, a gazdaságfehérítő intézkedések hatására 6,6 százalékra csökkent az adóelkerülés hazánkban, ezzel olyan országokat előztünk meg, mint Ausztria és Dánia, akik a diagrammból kiolvasva jóval előkelőbb helyet foglaltak el 2016-ban a felmérések szerint. (<https://ado.hu/ado/ilyen-feher-meg-sosem-volt-a-magyar-gazdasag/>)

A közgazdasági nézőpontból a szabályszegő viselkedés, a piac szerkezetére, a piaci versenyre és a hatékonyságra irányuló hatásait különböző szempontok alapján lehet vizsgálni.

Az egyén, mint olyan kockázatot vállal csalással, hiszen annak sikeressége nem garantált sikertelenség esetén számolni kell a szankciókkal is. Az adócsalások a szempontjából az egyén magatartása kétféle lehet: kockázatkerülő vagy kockázatkedvelő. Abban az esetben, ha a vagyon pótlólagos növekedésének hasznossága degresszíven növekedik, az egyének magatartása kockázatkerülő. Elvégre, ha a csalásból eredő gazdasági többlet nagyobb kockázatot jelent, mint a várható hasznossága, nem éri meg a bűncselekmény elkövetése. A fogalma így írható le a legjobban: *„a kockázatkerülő magatartás azt jelenti, hogy az egyén számára kevesebb ér az egységnyi vagyon növekedés, mint a vagyon egységnyi csökkenése miatt realizált hasznosság veszteség.”* (Ritzlné, 2021 42.old) Az adócsalások vizsgálatának másik szempontja az adó és a közjavak kapcsolata. Az adófizető személyesen a befizetett adóért nem vár semmilyen juttatást közvetlenül, a közjavak ellenértékeként tekint rá az adózó, ezek pedig a tágabban értelmezett közszolgáltatások csoportját is magukban foglalhatják. Az adózó nem tudja, hogy befizetett adója után milyen minőségű közszolgáltatásokat vesz igénybe, ezt csak szubjektív módon tudja megítélni. Ennek következtében úgynevezett információs aszimmetria lép fel, ennek értelmében az egyén a közszolgáltatások terén kialakult szubjektív véleménye alapján fogja az adóját meghatározni. Ennek egyik következménye lehet a kontraszelekció, vagyis a közszolgáltatások romlásához és akadozásához vezet az adófizetők csökkentett hozzájárulása. (Ritzlné, 2021 42-45.old)

Az adócsalást fontos, hogy meg tudjuk különböztetni az adóelkerülés fogalmától. Az adóelkerülés fogalmának meghatározása még igen új, az Európai Bizottság is csupán a legutóbbi időkben dolgozott ki olyan anyagokat, amiben kifejtik a fogalom tartalmát.

Az adóelkerülés a globalizációnak az egyik hozadéka, a piacok egyre nagyobb egységesedésének köszönhetően nyert teret magának az elmúlt években, évtizedben.

Amint arra Erdős Éva rámutat, a nemzetközi üzleti életben a világ országai egymástól eltérő nemzeti adórendszeréből kifolyólag gyakoribbá váltak kettős adóztatáshoz, pozitív diszkriminációhoz, adóelkerüléshez, káros adóversenyhez vagy éppen negatív adódiszkriminációhoz köthető konfliktusok. (Erdős, 2020 1. old.)

Az adóelkerülések egyik legjobb példája napjainkban az adóparadicsomnak számító országokban történő off-shore cégek alapítása. Ezeknek a külföldi cégeknek ugyanis nem kell, vagy csak nagyon alacsony mértékben kell adót fizetniük. Egyes vélemények szerint az adóelkerülés és az adótervezés nem minősül a bűncselekménynek az adócsalással szemben. Mivel nemzetközi adózás terén az adóelkerülés legális és illegális tevékenységeket is magában foglal, ezért a klasszikus értelemben vett fogalmat az „adók jogi csökkentéseként” fogalmazhatjuk meg, míg az adócsalás egy illegális tevékenység meghatározása. (Sólyom, 2015 85.old.) Az adóelkerülés egyik legjellemzőbb formája az úgynevezett „dupla ír” módszer, mely során az Írországbán bejegyzett vállalatot egy amerikai vagy más nemzetiségű anyavállalat irányít egy offshore cégen keresztül. Az ír szabályozás lehetővé teszi a vállalat számára annak az offshore országnak az adókulcs használatát, amelyik országban bejegyzésre került az őt vezető offshore cég. Ezután következik a holland szendvics módszere. Egy nem túl előnyösen adóztató országban bejegyzett vállalkozás egy termék értékesítésekor befolyó összeget egyből tovább utalja egyik ír leányvállalatának, aki az értékesített termék szellemi tulajdonjogával rendelkezik. Azonban ez a vállalkozás jogdíj fizetési címszó alatt tovább utalja egy Hollandiában bejegyzett leányvállalatának, aki szintén utal, egy másik Írországbán bejegyzett, de offshore országból irányított vállalkozáshoz. Ebből kifolyólag az első ír cég a Hollandiába elutalt jogdíjat levonhatja az adóalapjából. Az Európai Unió és ír adószabályozásoknak köszönhetően „*melyek kimondják, hogy azon tranzakciók után, melyek az Európai Unión belül történnek nincs forrásadó, illetve, hogy azoknak cégeknek nem kell adót fizetniük, akik Írországbán lettek bejegyezve, de más országból irányítják*”, (Tóth, 2021 37. old.) a multinacionális vállalat üzleti tevékenysége után semmi adót nem fizet be egyik érintett országban sem. Az ilyen jellegű adóoptimalizálást általában a nagyobb informatikai cégek végzik, mint a Microsoft, Apple, de azért más ágazatok is képviseltetik magukat. (Tóth 2021, 36-38. old.)

Az adócsalás, mint probléma a 80-as években merült fel először, mikoris a mikro- és makroadatok összekapcsolásának lehetősége a rendelkezésre álló adatok és beszámolók miatt létre jöhetett. Ezek az adatok azonban kiigazításra szorulnak.

A kiegészítésnek az az oka, hogy a nem megfigyelt és megfigyelt gazdaságot nem lehet szervesen szétválasztani egymástól. Ez a két gazdasági fogalom a jövedelemszerzés, termelés és árupiac értelmezésében egyaránt összefonódik. Ennek értelmében a jövedelmek, megjelenhetnek az áruk piacán függetlenül attól, hogy azokat hol szerezték. Így például, ha a rejtett gazdaságban szerzett jövedelmeket nem vesszük figyelembe, akkor a jövedelem, fogyasztás és megtakarítási egyensúly sem jöhet létre. Hasonlóan a rejtett gazdaságból eredő

termékek iránti keresletet az áru piac kínálati oldalán is szerepeltetni kell, különben az áru piaci egyensúly felborul. (Ritzlné, 2021 29.old)

„Az adócsalások évente 200-250 milliárd euró kárt okoznak az Európai Unió országainak” - derül ki Antal Anett 2010-ben megjelent kutatásából. A körhinta-csalások kapcsán azonban már országokról beszélünk, azaz a károkozások is hatványozottan jelentkeznek. A fentiek tükrében kijelenthetjük, hogy szükség van az Unió országok közötti összefogásra és határozott fellépésre az adócsalások tekintetében. (Antal, 2010 26. old.)

5. Az áfacsalás átfogó értelmezése

A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről a 396. §-ban a következő definíciót és büntetési tételeket adja meg a költségvetési csalásra vonatkozóan:

„396. § (1) Aki

költségvetésbe történő befizetési kötelezettség vagy költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában mást tévedésbe ejt, tévedésben tart, valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, vagy a valós tény elhallgatja, költségvetésbe történő befizetési kötelezettséggel kapcsolatos kedvezményt jogtalanul vesz igénybe, vagy költségvetésből származó pénzeszközöket a jóváhagyott céltól eltérően használ fel, és ezzel egy vagy több költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha 34 a költségvetési csalás nagyobb vagyoni hátrányt okoz, illetve az (1) bekezdésben meghatározott költségvetési csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el. (3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a költségvetési csalás jelentős vagyoni hátrányt okoz, vagy a nagyobb vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el. (4) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a költségvetési csalás különösen nagy vagyoni hátrányt okoz, vagy a jelentős vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el. (5) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a költségvetési csalás különösen jelentős vagyoni hátrányt okoz, vagy a különösen nagy vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el. (6) Az (1)–(5) bekezdés szerint büntetendő, aki a jövedéki adóról szóló törvényben, valamint a felhatalmazásán alapuló jogszabályban megállapított feltétel hiányában vagy hatósági engedély nélkül jövedéki terméket előállít, megszerez, tart, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, és ezzel a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz. (7) Aki költségvetésből származó pénzeszközökkel kapcsolatban előírt elszámolási, számadási, vagy az előírt tájékoztatási

kötelezettségének nem vagy hiányosan tesz eleget, valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, vagy valótlan tartalmú, hamis vagy hamisított okiratot használ fel, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (8) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az (1)–(6) bekezdésében meghatározott költségvetési csalással okozott vagyoni hátrányt a vádemelés előtt megtéríti. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a bűncselekményt bünszövetségben vagy különös visszaesőként követik el.” (2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről a 396. §)

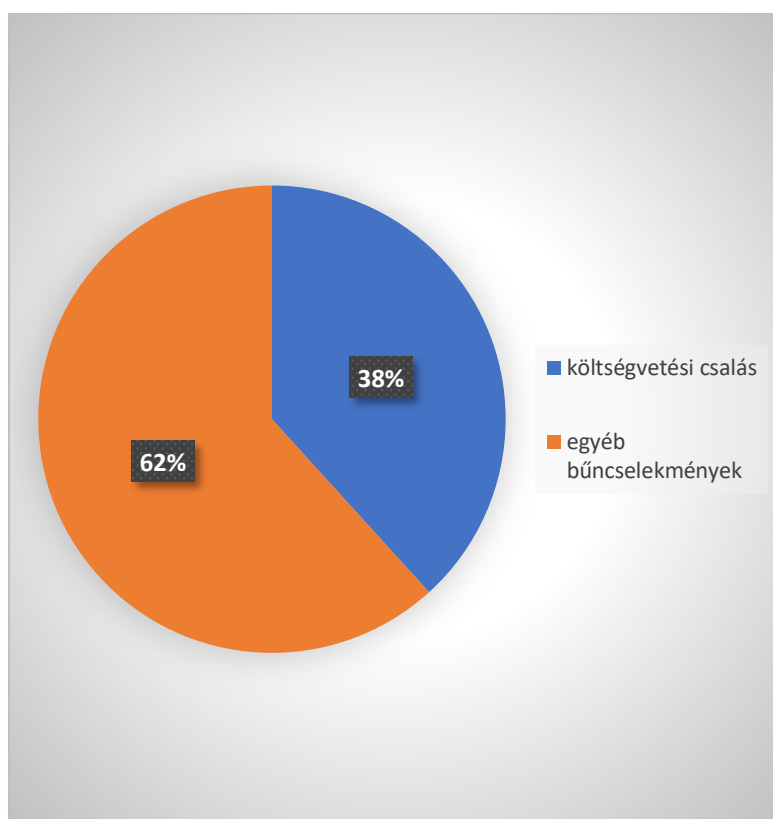
A Nemzeti Adó- és Vámhivatal közleményében a következő definíciót határozta meg számomra: *„Költségvetési csalás minden olyan visszaélés, amellyel a hazai vagy uniós költségvetésnek vagyoni hátrányt okoznak úgy, hogy az elkövető*

- *nem fizeti be kötelezettségét a költségvetésbe, vagy*
 - *a költségvetésből származó pénzeszközökkel kapcsolatban*
 - *mást tévedésbe ejt,*
 - *mást tévedésben tart,*
 - *valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz vagy*
 - *a valós tény elhallgatja, illetve*
 - *befizetési kötelezettséggel kapcsolatos kedvezményt jogtalanul vesz igénybe,*
 - *a költségvetésből származó pénzeszközöket a jóváhagyott céltól eltérően használja fel.”*
- (NAV közlemény)

A NAV közleményében továbbá tájékoztatott a költségvetési csalások alakulásáról az elmúlt években. Ez alapján 2018-ban 2283 költségvetést károsító bűncselekmény esetén indítottak büntetőeljárást. Az adóhatóság által indított összes eljárásból:

- a költségvetési csalás 38,3 százalék,
- csődbűncselekmény 10 százalék,
- a számvitel rendjének megsértése 7,4 százalék,
- az iparvédelmi jogok megsértése 6,2 százalék,
- a magánokirat-hamisítás, hamis magánokirat felhasználása 5,1 százalék,

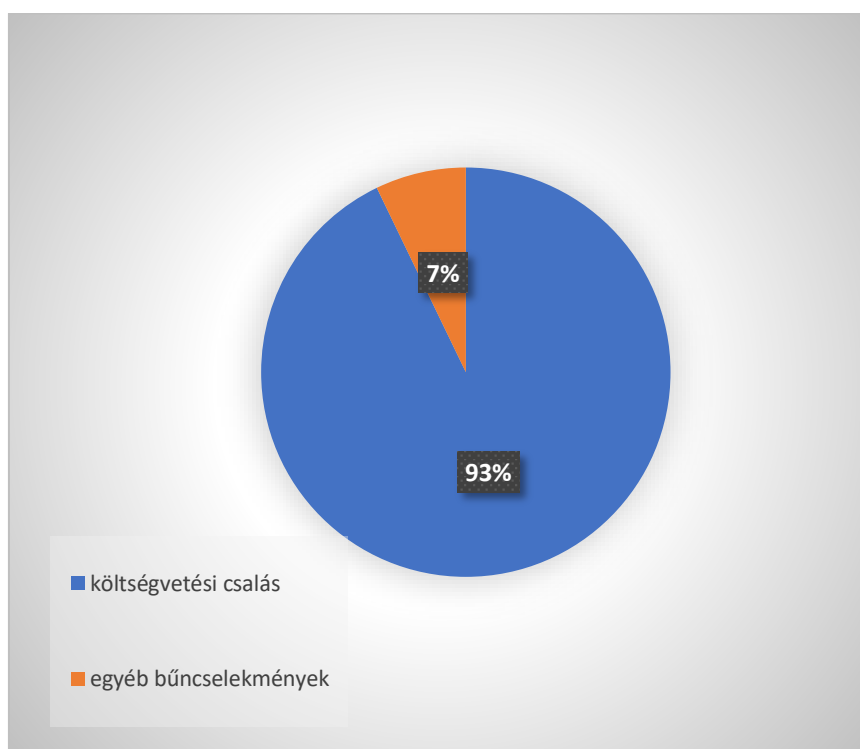
6. ábra Költségvetési csalások száma az összes NAV büntetőeljáráson belül 2018-ban



Forrás: Saját szerkesztés NAV közlemény alapján

Az összes feltárt bűncselekményben megállapított elkövetési érték 76,8 milliárd forintot tett ki, amelyből a költségvetési csalások elkövetési értéke 71,3 milliárd forint volt, ami az összes érték 92,8 százalékát teszi ki.

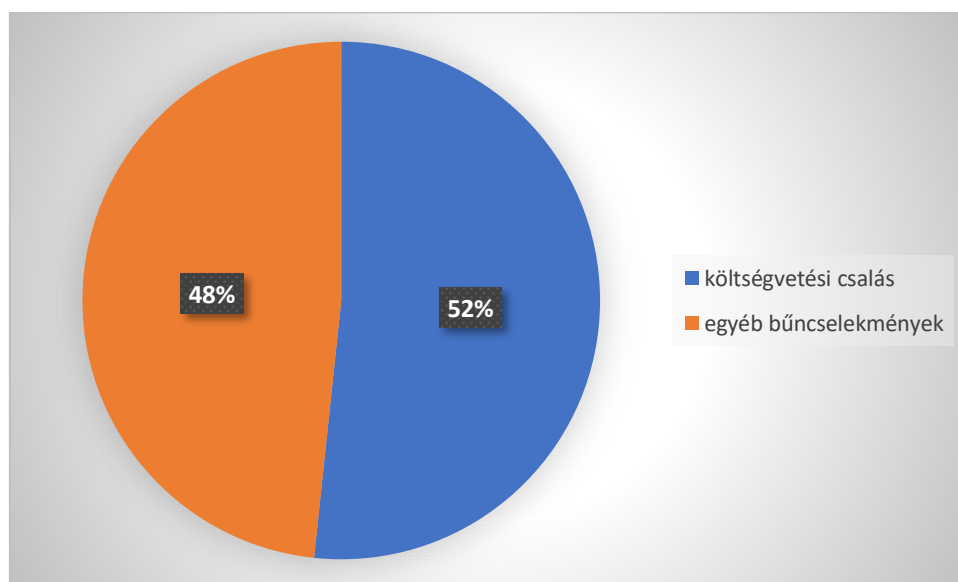
7. ábra: Költségvetési csalás körébe tartozó bűncselekmények elkövetési értéke az összes elkövetési értéken belül 2018-ban



Forrás: Saját szerkesztés NAV közlemény alapján

2019-ben összesen 5.308 bűncselekmény gyanúja miatt indított büntetőeljárást a NAV, ebből 2.743 volt költségvetést károsító bűncselekmény, ami így több mint 50 százalékot tesz ki

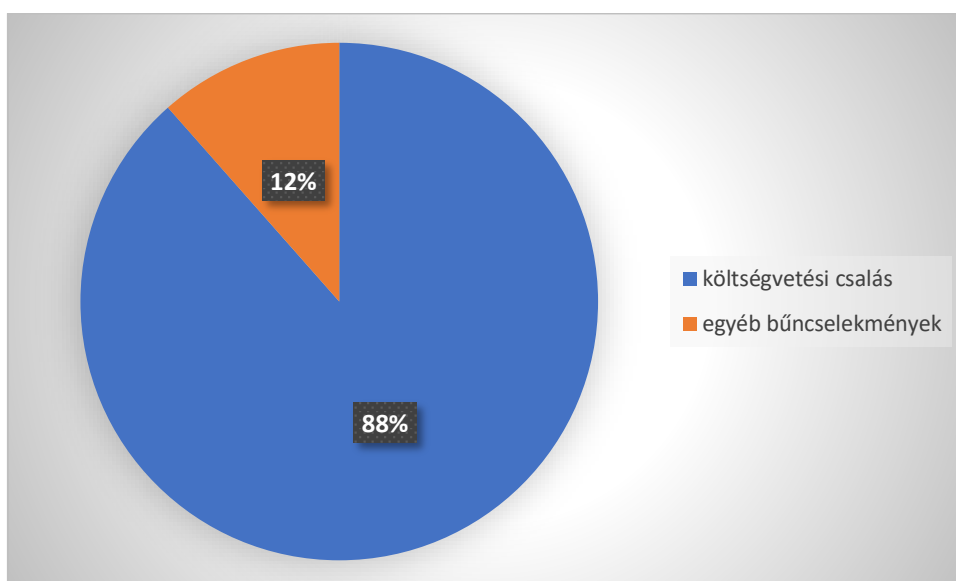
8. ábra Költségvetési csalások száma az összes NAV büntetőeljáráson belül 2019-ben



Forrás: Saját szerkesztés NAV közlemény alapján

Az összes bűncselekményekhez kapcsolódó elkövetési érték 96,4 milliárd forint volt, ebből a költségvetési csalások elkövetési értéke 85,3 milliárd forint volt, ami az összesített elkövetési érték 88 százalékát teszi ki.

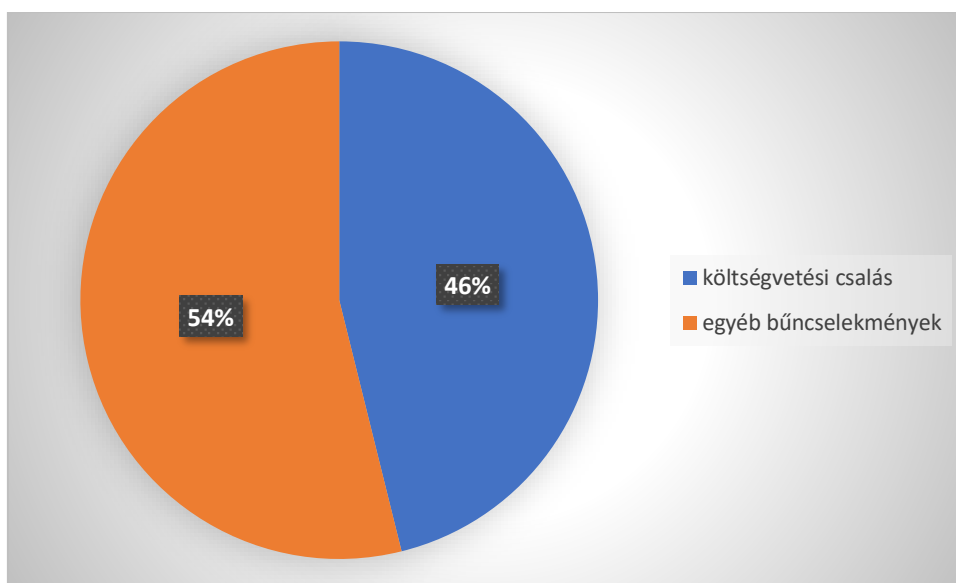
9. ábra Költségvetési csalás körébe tartozó bűncselekmények elkövetési értéke az összes elkövetési értéken belül 2019-ben



Forrás: Saját szerkesztés NAV közlemény alapján

2020-ban 3.629 jogsértésből 1.674 volt a költségvetést károsító bűncselekmény, mely az összesnek 46,1%-t adja.

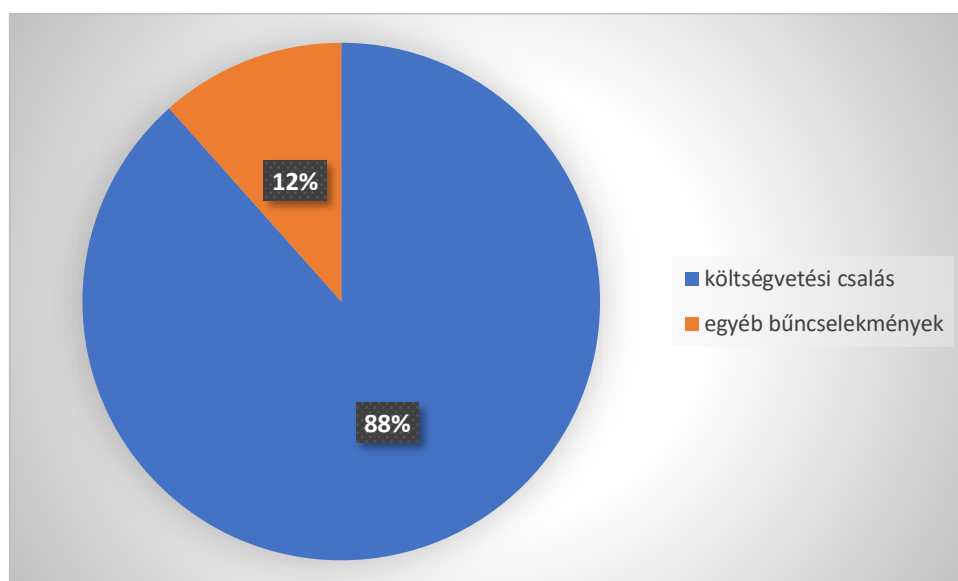
10. ábra Költségvetési csalások száma az összes NAV büntetőeljárásán belül 2020-ban



Forrás: Saját szerkesztés NAV közlemény alapján

A bűncselekményekhez kapcsolódó elkövetési érték 82,9 milliárd forint, ebből a költségvetési csalások körébe tartozó bűncselekmények elkövetési értéke 73,3 milliárd forint volt, ami az összesített érték 88 százalékának felel meg.

11. ábra Költségvetési csalás körébe tartozó bűncselekmények elkövetési értéke az összes elkövetési értéken belül 2020-ban

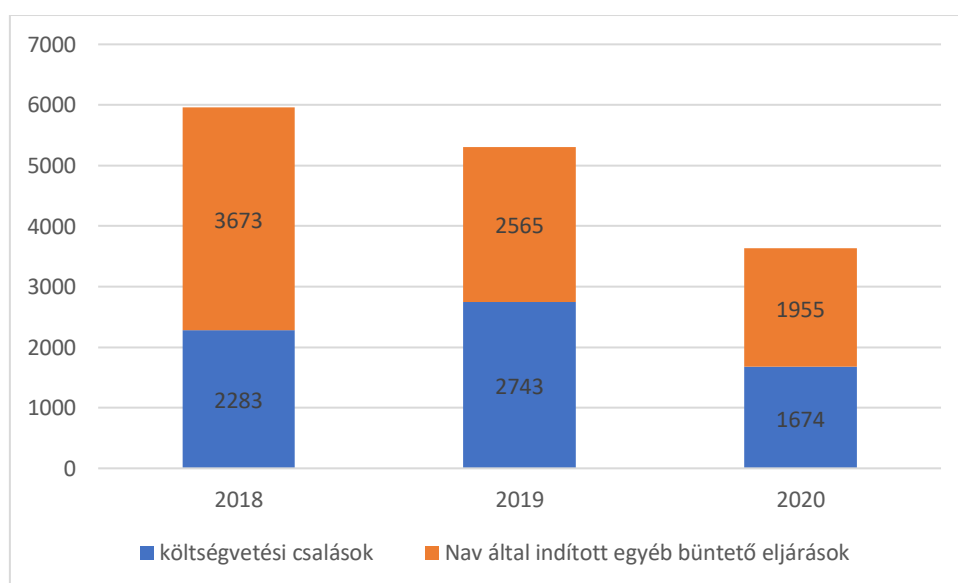


Forrás: Saját szerkesztés NAV közlemény alapján

A fent említett adatokból jól kitűnik, hogy a gazdasági bűncselekmények jelentős részét teszik ki a költségvetési csalások, melyek magukba foglalják az áfacsalást is. Nem csak az elkövetések száma bír jelentős fontossággal, hanem az elkövetésekkel okozott kár nagysága is. Míg más bűncselekmények kisebb nyereséggel kecsegtetnek, addig a költségvetési csalások során hatalmas pénzüsszegeket realizálhatnak a csalók nyereségként. A költségvetési csalás, ezen belül is az áfacsalás tipikus fehérgalléros bűnözés, hiszen erőszakot nem, ellenben szellemi tőkét igényel.

Az elmúlt években tehát a fenti adatok a következőképp alakultak:

12. ábra NAV által indított büntetőeljárások alakulása 2018-2020

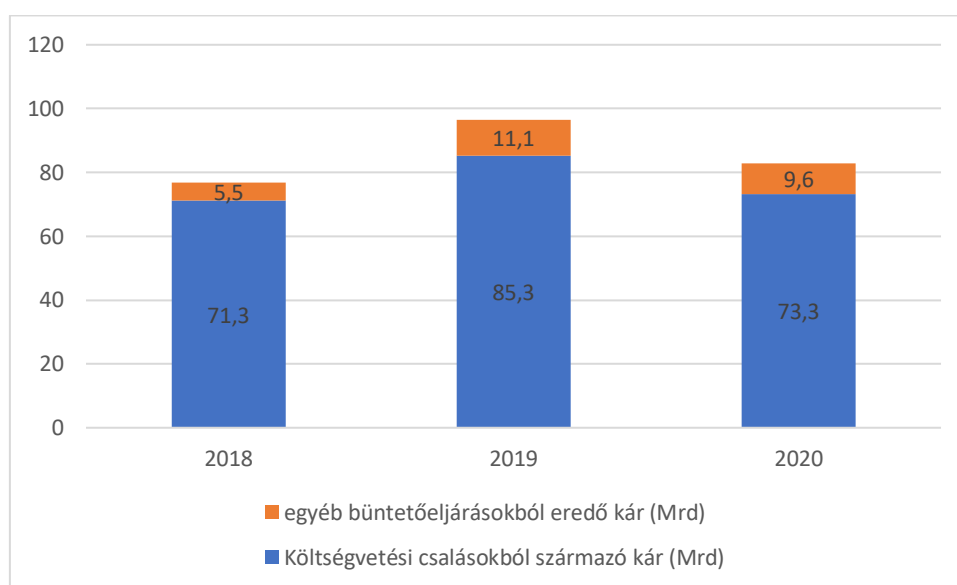


Forrás: Saját szerkesztés NAV közlemény alapján

A 2018-2020-as időszakban csökkenő tendenciát mutat az összes indított eljárás szám. A költségvetési csalások száma és aránya azonban 2018-ról 2019-re növekedett. A visszaesést 2020 hozta el, aminek az oka valószínűleg a covid-19 járvány. A járvány nyomán kialakult gazdasági recesszió következtében az illegális tevékenységet nehezen, vagy csak feltűnően tudták volna végezni a csalások mechanizmusából adódóan. Valamint azokat a szektorokat is érintette a pandémia, ahol a bevétel eltitkolás jelentős volt, így a gazdaság ezen szereplőinek sem volt mit eltitkolniuk az adóhatóság előtt.

A költségvetési csalás okozta károk azonban mégis mást mutatnak:

13. ábra NAV büntetőeljárások során feltárt kárösszegek 2018-2020



Forrás: Saját szerkesztés NAV közlemény alapján

Ennek a diagramnak a függvényében 2020-ban habár jóval kevesebb költségvetési csalási ügyben indítottak eljárást az adóhatóság, a károkozás mégis meghaladja a 2018-as adatokat, illetve jóval kisebb arányú visszaesést mutat 2019-hez képest a kárösszeg, mint az indított büntetőeljárásoknál tapasztalható volt.

Magyarországnak áfacsalások tekintetében sajnos volt egy sötét korszaka, mely a kilencvenes évek elejére tehető. Ekkor az állam a háztartások megsegítése érdekében lecsökkentette a háztartási tüzelőolaj áfáját. A háztartási tüzelőolaj (HTO) azonban a gyakorlatban teljesen megegyezik a gépjárművekbe tankolt gázolajjal. Az ehhez köthető csalások a két termék közötti áfakülönbözetet használták ki, tehát a gépjárművekbe való gázolajat, melyet jóval magasabb áron tudtak értékesíteni, HTO-ként importálták külföldről. Nem sokkal később, a visszaélések elkerülése érdekében piros színezőanyagot öntöttek a határon beérkező, HTO-ként nyilvántartott olajszállítmányokba. A visszaélések azonban továbbra sem szűntek meg, a csalók

úgymond „kiszőkítették” az olajat. A 90-es évek második felére azonban az állam bezárta a kiskapukat és egységesítette a dízel és HTO áfaszintjét. Ez az úgynevezett olajozás volt az a cselekmény, mely kriminalisztikai mélypontot hozott Magyarországnak. Ennek a tevékenységnek köszönhetően jöttek létre és erősödtek meg a szervezett bűnözői csoportok hazánkban. A megerősödésük következményeként érdekcsoportok között kialakult konfliktus rengeteg életellenes bűncselekményt (robbantások, utcai kivégzések) hozott magával, egyfajta maffiaháború robbant ki Magyarországon. Nem véletlenül mondta az akkori miniszterelnök: „Ami ma Magyarországon van, az nem közbiztonság.”¹ (Tóth, 2021 14. old.)

Az alábbi táblázat megmutatja, hogy becslések alapján mennyi szervezett bűnözői csoport foglalkozott bizonyos bűncselekményekkel.

2. táblázat A bűncsoportok gyakorisága az egyes tevékenységek alapján 2002 és 2016 között

	2002	2003	2004	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2014	2015	2016
Bűncselekmények												
kábítószer	30	20	25					9	9	11	15	20
zsarolás	27	13	17					7	10	8	5	3
gépjármű	13	9	7					1	5	3	3	3
prostitúció	13	12	8					5	4	10	5	1
vagyon elleni								4				
csempészet												
bankok elleni csalás	7	17	3					4	3	5	4	4
közüntézmény elleni csalás										6	2	5
okirat hamisítás	12	12	5							10	6	6
lőfegyver										3	3	2
embercsempészet								7		17	25	16
emberkereskedelem										5	2	0
pénzmosás	8	5							4	11	8	5
kiber										0	2	3
gazdasági								4		6	7	6

Forrás: Antalóczy et al. (2018) 266. old.

A fenti táblázatból kiderül, hogy 2011-ben 4 szervezett bűnözői csoport foglalkozott gazdasági bűncselekményekkel, 2013-ban hat, 2014-ben hét, 2015-ben pedig ugyancsak hat.

5.1. Áfacsalási technikák csoportosítása

¹ Horn Gyula Kuncze Gábornak egy kormányülésen 1998.02.12. <https://www.google.com/amp/s/index.hu/belfold/fenyo0211/amp>

Az általános forgalmi adóval történő visszaélés többféleképp lehetséges. Ilyenek például az alábbiak:

- A legalapvetőbb a szimpla nem teljesítés, melynek értelmében nem fizetik be az áfát.
- Közösségen kívüli kereskedelem során elcsalt áfa
- Közösségen (EU) belüli értékesítéshez kapcsolódó, melyek közé tartoznak a körhinta csalások, keresztbe számlázások.
- Láncügyletes áfacsalás
- Termék vagy szolgáltatás kisebb áfakulcsba történő besorolása
- Bevétel eltitkolása
- Felfüggesztett vámeljárási csalás
- Egyéb módon történő csalások

Ezek közül jópárhoz komoly szervezettség szükséges, ezeket a későbbiekben részletesen is tárgyalom.

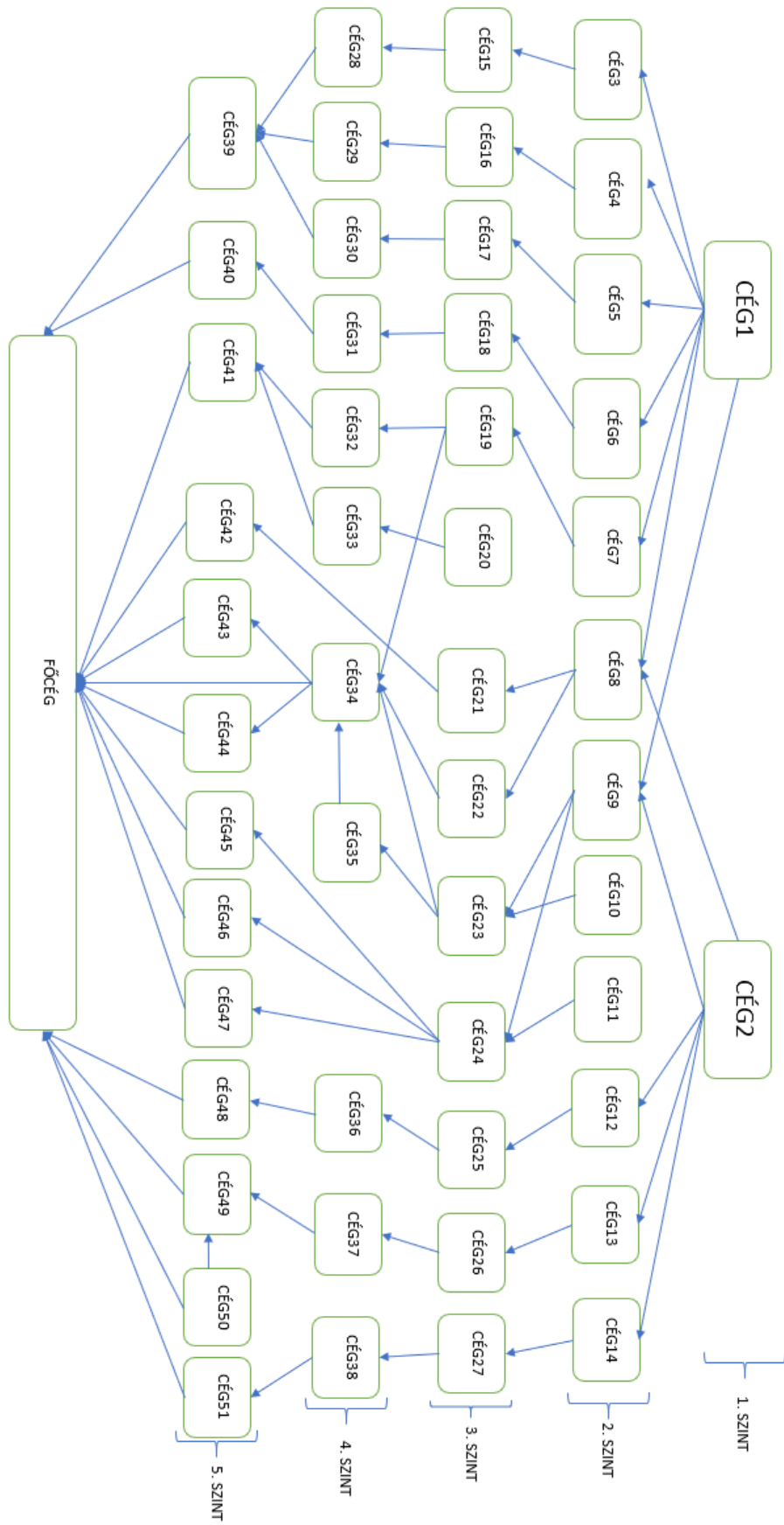
A szervezettséget nem igénylő módszerek (be nem fizetés, nem megfelelő besorolás, bevétel eltitkolás) jóval könnyebben kiszűrhetők és kisebb profittal kecsegtetnek, mint a nagyobb szervezettséget igénylő csalások. A bevétel eltitkolásból adódó, illetve a rossz áfakulcs használatából következő csalásokat a NAV próbavásárlásokkal tudja kiszűrni a leggyakrabban.

5.2. A szervezett áfacsalás mechanizmusa

Láncügyletes áfacsalás

A szervezett áfacsalás egyik legelterjedtebb formájához, az úgynevezett láncügyletes áfacsaláshoz egy jelentős vállalkozási láncolatot kell létrehozni, mely során a tényleges tevékenységet végző vállalkozás az eredeti beszerzési forrásától közvetetten, fantom cégek láncolatán keresztül szerzi be a terméket. Az áfacsalás cégstruktúrája a következő módon épülhet fel (a következő ábra egy megtörtént áfacsalási ügy cégstruktúráját mutatja, ennél az esetnél a törvényszék bizonyítottan találta a vádat és jogerős ítéletet hozott):

14. ábra Láncigyletes áfacsalás



Forrás: Tóth, 2018 38. old.

Az ábrából jól kivehető, hogy a tényleges gazdasági tevékenységet végző „Főcég” nem a közvetlenül felette lévő szintről szerzi be az árut, hanem papíron szinteken átfuttatva kerül hozzá. Az ábrában a nyíllal van jelölve a cégek kapcsolata, a nyíl iránya mutatja meg a számla kibocsátóját és befogadóját, tehát a számlázás irányát. Az értékesítési láncban betöltött szerepük során a fantomcégek a haszonkulcsnak megfelelő összeggel növelik a beszerzési értéket, plusz egyéb szolgáltatásokról (termékbiztosítás, fuvardíj stb.) is állítanak ki számlákat a velük kapcsolatban lévő, szintén csak papíron működő vállalkozásoknak. Azonban a középső négy szinten elhelyezkedő cégek tényleges tevékenység nem folytatnak, azokat strómanok vezetik. Az árut a tényleges eladótól, tehát az első szintről, egyenesen a „Főcéghez” viszik. Az értékesítési láncban szereplő vállalkozások az általuk kiállított számlákkal az alattuk lévő szinten álló cégeknek nem csak magasabb áfamennyiséget, hanem magasabb beszerzési árat is generálnak, ezzel csökkentik a társasági adóalapot is. Így a láncolat végén, a valódi tevékenységet végző vállalat, habár papíron drágán szerezte be a terméket, mégis olcsón tudja eladni. Az áfa bevallásában a „Főcégnek” beérkező számlák áfa tartalma ezért magasabb lesz, mint az eladásból származó, költségvetésbe befizetendő áfa. Attól függően, hogy éves, negyedéves vagy havi áfabeszámolási kötelezettsége van az Áfa alanyiség alá eső cégnek, a bevallási időszak végén a könyvelés során a 467-fizetendő általános forgalmi adó és a 466-előzetesen felszámított általános forgalmi adó számviteli számlákat összevezetik a 468-Általános forgalmi adó elszámolása nevezetű számlákra, amelynek így tartozik egyenlege lesz. Tehát visszaigényelhető adó keletkezik a társaság áfaelszámolásakor. Ezt az összeget a vállalkozás, attól függően hogyan dönt, tovább viheti a következő bevallási időszakra, vagy kérheti kiutalást az adóhivataltól. A legális működő cég így eleget tesz az áfabeszámolási kötelezettségnek.

A közép szinteken levő vállalatok azonban semmilyen adót nem fizetnek be az állami költségvetésbe. Fantom cégekként tényleges tulajdonosi körük, vezetőségük nehezen behatárolható, így szinte lehetetlen a felelősségre vonásuk. További nehézségeket okoz, hogy a középszinteken elhelyezkedő (2-3-4-6-5) cégek még a gyanú felmerülése előtt általában megszűnnek. Ezeknek a társaságoknak a gyakori megszűnése és helyettük újonnan létrejövő cégek cserélődése pont ezt szolgálja. Így elkerülhetik az adóhatóság figyelmét, valamint így nem lehet leellenőrizni, nyomon követni őket.

Az értékesítési láncban történő kereskedelem során a legalitás látszatát fenntartva a cégek egymásközt elutalják a pénzt. A tényleges tevékenységet nem végző társaságoknál lecsapódó összegeket általában a strómanok készpénzben felveszik, majd eljuttatják oda, ahova kell, így nincs vesztesége az álműködésnek sem. (Tóth, 2021 39. old.)

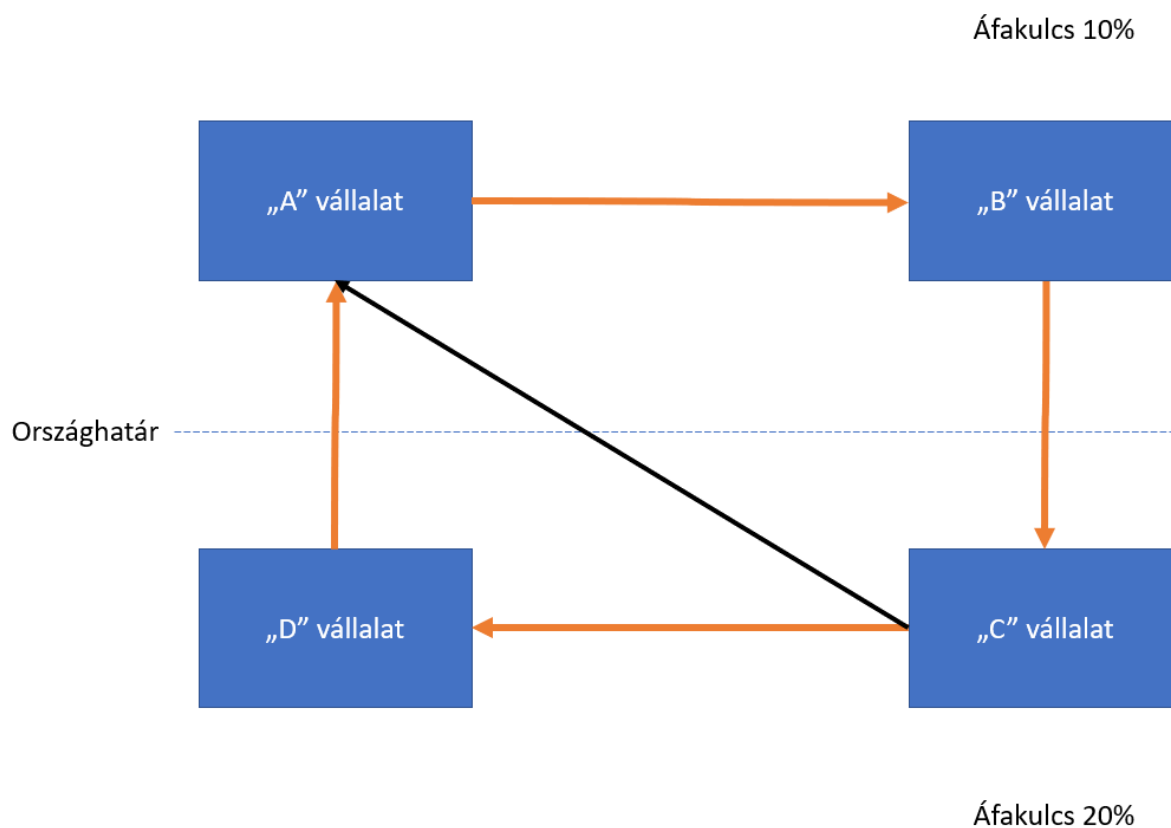
Körhinta csalás

A körhinta csalás lényege az, hogy az értékesített termék ára minél magasabb legyen akkor, amikor kikerül az országból, ezáltal több áfa visszaigénylésére lehet lehetőség. Ezzel szemben a lehető legalacsonyabb értékre próbálják beállítani a termék értékét az EU-ba történő behozatalakor, annak érdekében, hogy jóval alacsonyabb vámot és import áfát kelljen kifizetni érte.

A gyakorlatban a következőképp néz ki:

„A” vállalat „B” vállalaton keresztül eljuttatja (papíron legalábbis) az árut egy másik tagországban bejegyzett „C” vállalkozásnak. „C” egy fiktív cég, mely nem készít áfabevallást, rövid ideig létezik. Ő a terméket vagy egyből visszajuttatja az „A”-nak, vagy hogy még kevésbé feltűnő legyen a teljesen legálisan működő „D” cégnek értékesíti, akitől ez után „A” veszi vissza teljesen legális körülmények között, de nyomott áron szerzi vissza a terméket. Amint visszakerült „A” vállalathoz, kezdődhet újra a kör. A folyamat során lényegében a tagországok közötti áfa kulcs különbségeket használják ki az egyenes áfabevallás és fordított áfabevallás kombinálásának segítségével.

15. ábra Körhinta csalás



Forrás: Saját szerkesztés NAV közlemény alapján

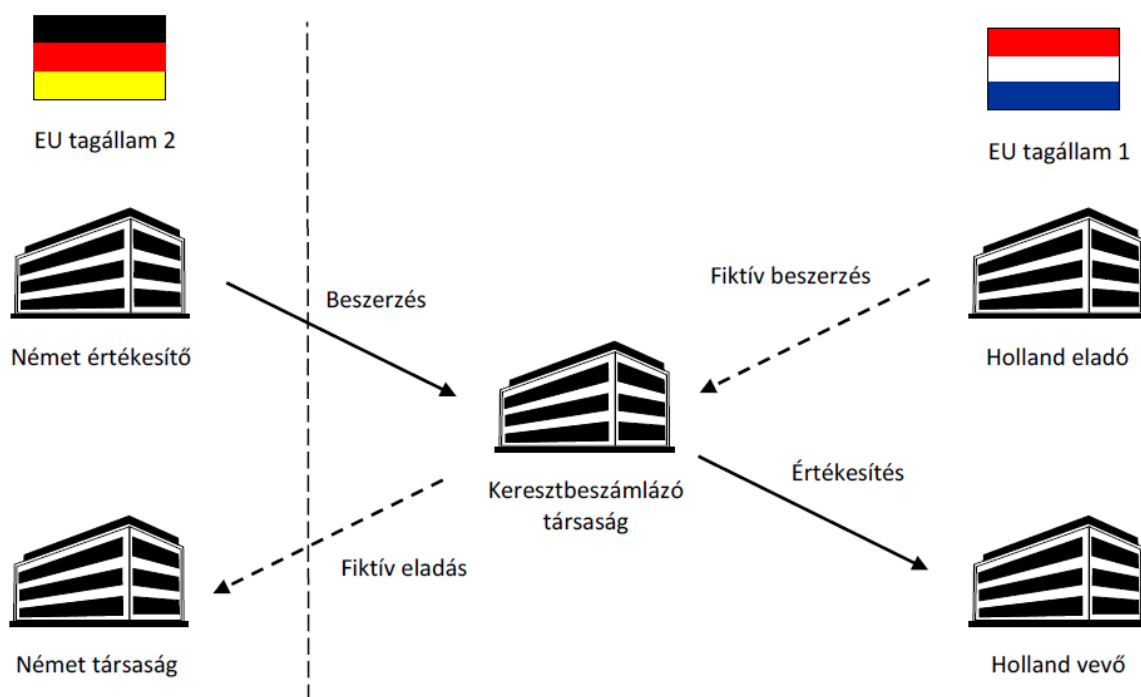
Több problémát is felvetnek a körhinta-csalások. Így például azt a problémát, amikor egy másik tagállamban értékesített termék 0%-os adóterhet visel a származási országban, a célország

pedig az ottani adó mértékével terhelik. Ezen kívül nem az adóhatóság állapítja meg és veti ki az import áfát, hanem az adóalany önadózás formájában vallja be és fizeti meg. A körhinta-csalások elleni fellépés éppen ezért gyors és összehangolt fellépést kíván a bűnüldöző szervektől. Tekintettel arra, hogy az Unióban a közös áfa-rendszernek jelenleg átmeneti szabályai vannak hatályban, a körhinta-csalás valamennyi EU-s tagállam számára valós veszélyt jelent. (Antal, 2010 28-30. old.)

Keresztbe számlázás

A keresztbeszámlázásos csalás esetén egy tényleges közösségen belüli beszerzést követően a belföldi értékesítés után keletkező fizetendő áfa összegét csökkentik le úgy, hogy azt valótlan tartalmú belföldi számlákkal és közösségi értékesítésekkel ellensúlyozzák. Az Európai Unió más tagállamába történő értékesítés helyett az árukat belföldön, illegálisan értékesítik, áfa kötelezettség nélkül.

16. ábra Keresztbe számlázás



Forrás: dr. Sólyom Borbála, 2015 66. old.

5. Áfacsalás elleni küzdelem

Az áfacsalások felszámolása minden ország számára fontos nemzeti érdek, az Európai Unióban viszont a teljes közösség érdeke is ezen jelenség visszaszorítása. Éppen emiatt születhettek nemzeti és nemzetközi intézkedések is EU-n belül az áfacsalások elleni harc segítése érdekében. Ilyen volt például az Európai Bizottság által 2000-ben kiadott *Adminisztratív együttműködést tárgyaló jelentés*², melyben a nemzetek áfarendszerének gyengeségeit emelik ki és tárgyalják. Kifejtik, hogy sok adórendszer nem készült fel teljesen az Európai Unió tagállamai közötti kereskedelem lebonyolításának ellenőrzésére. A szervezettebb bűnözői csoportok akkoriban újnak számító, tagországok közötti kereskedelmet kihasználó áfacsalási módszereket dolgoztak ki, térnyerésük pedig gyors és agresszív volt, így egyre nagyobb méreteket öltött. A tagországok adóhatóságainak munkáját nehezítette az egymás közti szegényes és akadozó információ áramlás. Néhány tagállam helyzetét tovább nehezítette, hogy nem rendelkeztek megfelelő technológiai háttérrel és kellő erőforrással. Ebből kifolyólag tett javaslatot a bizottság egy szorosabb adminisztratív együttműködésre.

Nem sokkal később megszületett az *adminisztratív együttműködésről szóló 1798/2003. számú rendelet*, mely lehetővé tette a tagállamok szorosabb és hatékonyabb együttműködését. (Sólyom, 2015)

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal kérdésemre, mely szerint az áfacsalási ügyek felderítése mennyire nehéz feladat a következőt írták: „*A költségvetési csalások felderítése rendkívül bonyolult és időigényes, általános tapasztalat, hogy minél több idő telik el a bűncselekmény elkövetése után, annál nehezebben rekonstruálható a cselekmény valamennyi, bizonyítás szempontjából lényegi eleme, az elkövető személye, felelősségi köre.*

Az egyes adócsalási formák egyre komplexebbek, egyre több szereplővel valósulnak meg, egyre magasabb összegeket, újabb gazdasági, kereskedelmi ágazatokat, termékeket érintenek.” (NAV közlemény)

A költségvetési csalási ügyek elleni fellépést további két módszer is nehezíti. Az egyik ilyen az úgynevezett „bűnszervezetben megvalósított eltűnő kereskedő” módszere. Ennek értelmében a szervezett bűnözői csoport fantomcégeket hoz létre és alkalmaz. Ezekről a cégről abban az esetben beszélhetünk, amikor a társaság hamis adatok alapján lett bejegyezve, vagy a társaság hamisított okiratokkal folytatja működését. Adózási szempontból fiktívnek minősül az a

² Report from the Commission to the Council and the European Parliament: Third Article 14 Report on the Application of Council Regulation (EEC) No 218/92 of 27 January 1992 on Administrative Cooperation in the Field of Indirect Taxation (VAT) and Fourth Report Under Article 12 of Regulation (EEC, EURATOM) no 1553/89 on VAT Collection and Control Procedures COM(2000) 28 final

társaság is, amelyiknek valós adatok alapján történt a bejegyzése, ahhoz semmilyen hamisított okiratot nem használt fel, de pl. a székhelye ismeretlen, ezáltal az adóhatóság számára nem teljeskörűen beazonosítható, elérhető. Ezeknek a cégeknek a célja nem más, mint hogy a cégek és a bűncselekmények mögött álló személyek felkutatását az állami szervek és a gazdasági partnerek számára ellehetetlenítse. A fiktív tranzakciók sorát egy exportcég zárja mely a termék végső fogyasztója vagy szolgáltatás igénybevevője lesz. Ezzel az áfafizetésre kötelezett vállalkozás egy fantomtársaság. Az áfa visszatérítés befolyik ehhez a vállalatához, az exportőr az áfát visszaigényli, aki az adóhatósági eljárás előtt eltűnik. Annak köszönhetően, hogy a hiányzó cég miatt a hatóság nem tudja felderíteni az értékesítési láncot, az adó sose fog befolyjni az államkasszába.

A másik módszer az úgynevezett „fizetéseképtelen cég” módszere. ebben az esetben az áfa fizetési kötelezettség egy valós vállalatnál halmozódik fel, de ennek a vállalkozásnak esze ágában sincs azt bevallania. Még a büntetőeljárás megkezdése előtt új tulajdonosa lesz a cégnek, akin a felhalmozódott áfakövetelést nem tudja behajtani a hatóság. Ilyen esetekben általában hajléktalanok néven szerepelnek a társaságok. (Antal, 2010 27. old.)

Az áfacsalás elleni küzdelmet még tovább nehezíti az, hogy hazánkban, más országokhoz hasonlóan önkéntes alapon történik az áfabevallás. Így az adóhatóságnak még nehezebb dolga van.

A NAV részéről is születtek azonban intézkedések, ilyen például az adóhivatallal közvetlen összeköttetésben lévő pénztárgépek bevezetése. Ehhez azonban szükség volt a vállalkozások megfelelő informatikai hátterének a kialakulásához is.

Folyamatban van továbbá egy, a hatóság által szintén felügyelt számlázási rendszer kialakítása, melynek segítségével már az áfabevallások is ellenőrizhetőbbek lesznek. Mi több, az adóhatósággal való összeköttetés segítségével a NAV szeretné az áfabevallásokat is elkészíteni, ez azonban még több kérdést és problémát is felvet³.

6. A fordított áfaelszámolás, mint megoldás

6.1. A fordított áfaelszámolás elméleti háttere

2009. szeptember 29-én fogadta el azt a javaslatot az Európai Bizottság, melynek értelmében a fordított adóztatással próbálják meg az Unión belüli áfacsalásokat visszaszorítani. A Bizottság által tett javaslat szerint nem a belső határ átlépése után épülne be a termék árába az áfa, hanem

³ <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210728/juliusban-meg-megsem-a-nav-szamolja-az-afat-494280#>

az értékesítési lánc végén, amikor a végső felhasználóhoz kerül. Így könnyebb ellenőrizni hiszen csak egy helyen van lehetőség csalásra.

A széndioxid-kvótával való visszaélések is bekerültek az áfacsalási körbe. Megelőzésére átmeneti időre az EU tagországainak pénzügyminiszterek elfogadták a fordított adózás bevezetését kísérleti jelleggel az EU széndioxid-kereskedelmi rendszerében használt kibocsátási egységekre.

Az Európai Unióban minden tagállam maga határozhat arról, hogy bevezeti e, vagy sem a fordított áfaadózást.

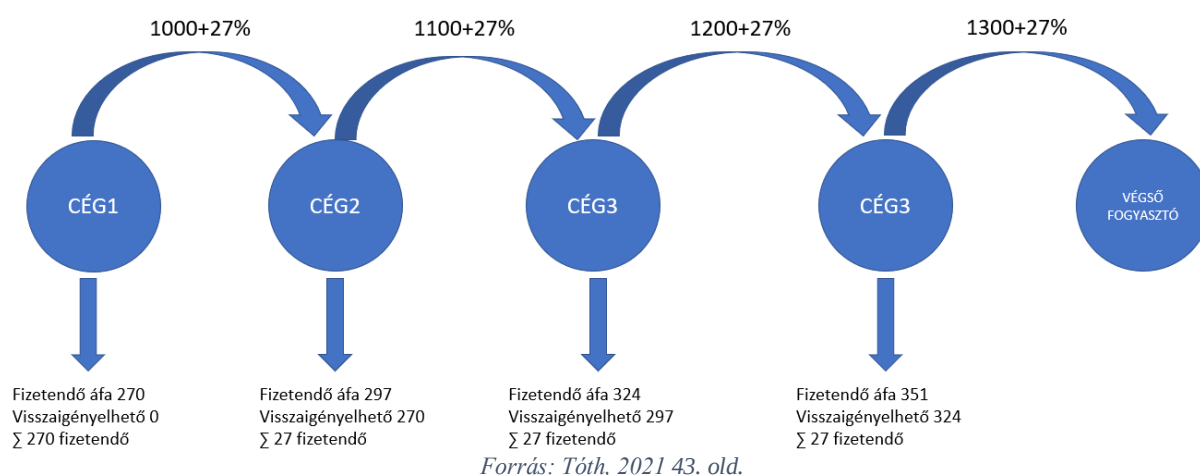
Magyarországon is van lehetőség fordított áfaelszámolásra 2006 óta, de ez csak bizonyos tevékenységek esetén választható, ilyen például a munkaerő kölcsönzés bizonyos esetei, vagy a hulladék értékesítés. (Antal, 2010 32. old.)

6.2. A fordított áfa mechanizmusa francia példán keresztül

A szervezett áfacsalás egyik megoldásképp tekinthetünk a fordított áfa adózásra. Ennek a konstrukciónak az értelmében azok a Magyar Cégbírószág által bejegyzett, áfaalanyiség alá eső vállalkozások esetén az egymásközi értékesítések során a termék vagy áru kibocsátója és a termék vagy áru befogadója közül a befogadót terheli a befizetendő áfa, nem pedig a kibocsátót. Ilyenkor a számla kiállításakor nettó összeget kell feltüntetni, az áfa megállapítási kötelezettség a vevőt terheli. Ez a megoldás azért is előnyös az állam számára, mert ebben az esetben a számlának nincs áfatartalma, így annak visszaigénylésére sincs lehetőség. Az értékesítő szempontjából is pozitív, mivel így nem állhat fel olyan veszély, hogy befizetési kötelezettsége esetén nem tudja elutalni a pénzt, mert a vevő még nem teljesítette fizetési kötelezettségét irányába.

A jelenlegi áfaelszámolási módszer példával szemlélítve a következőképp alakul a gyakorlatban:

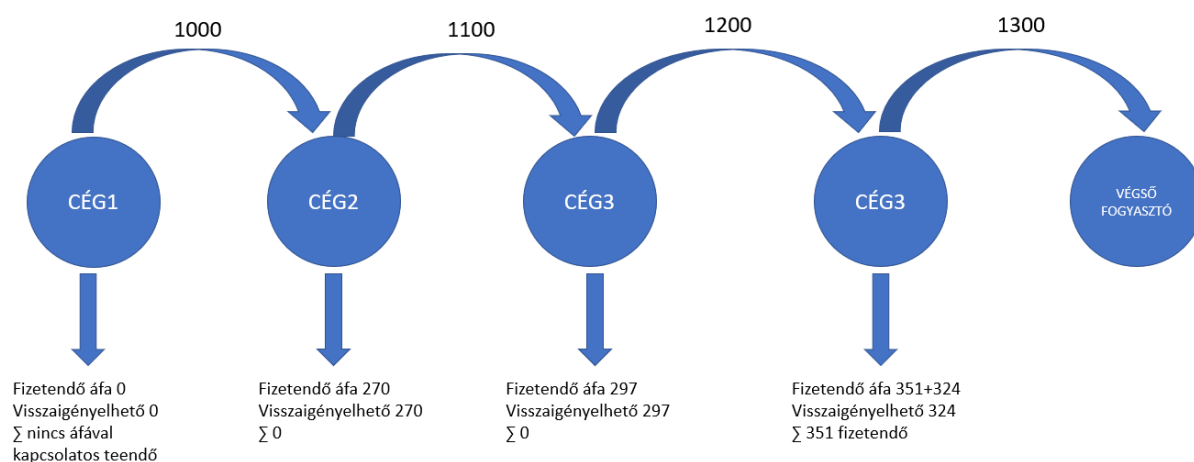
17. ábra Egyenes áfa



A „cég1”, aki a termék előállítója 1000 pénzegységért értékesíti a terméket. Az értékesítéskor a törvényben megszabott 27% áfakulcsot alkalmazza, ezt fel is tünteti a számlán, így 270 egységnyi befizetendő áfája keletkezik a 467 könyvelési számláján. Ceteris paribus elv alapján más áfával kapcsolatos elszámolása nem merül fel. A további vállalkozások minden beszerzés után az árat 100 pénzegységgel növelik, így adják tovább a terméket, amíg azt a végső fogyasztónak nem értékesítik. Az értékesítési láncban szereplő cégeknek ezáltal keletkezik fizetendő és visszaigényelhető áfája (kivétel az első cég, akinek csak fizetendő áfája van). A két számla egyenlegét a bevallási időszak végén összevegyítjük a 468-as számlára, majd ezután a két oldal különbsége mutatja meg, hogy visszaigényelhető, vagy befizetendő áfája keletkezett e a vállalatnak. A példában felmerülő összes áfa kötelezettség 351 pénzegység, melyet a költségvetésbe be kell fizetni.

Ezzel szemben a fordított áfa adózás a franciáknál a gyakorlatban következő módon történik:

18. ábra Fordított áfa



Ennek a módszernek az alkalmazása során az értékesítés során kibocsátott számlákon csupán a nettó összeg van feltüntetve, így a vevőt terheli az áfa kiszámításának és bevallásának kötelezettsége. Az ekkor megállapított adó azonban egyszerre befizetendő és visszaigényelhető is, így a bevalláskor a könyvelésben a 468-as áfaelszámolási számla tartozik és követel oldala is megegyezik, nem keletkezik se befizetendő se visszaigényelhető adója. A teljes befizetendő áfa összege a végső felhasználónak értékesítő cégnél fog jelentkezni. A példában így a „Cég3” az, akinél 351 egységnyi befizetendő adó keletkezik.

A példa jól tükrözi, hogy habár két eltérő módszerről beszélünk, az államnak így is ugyanakkora bevétele származik. A fordított áfa módszer lehetőséget ad a szervezett áfacsalások kizárására, hiszen nem keletkezik befizetési kötelezettség minden egyes értékesítésnél, csak utolsó vállalkozásnál egy összegben. Az áfacsaláshoz létrehozott tényleges tevékenységet nem végző, csak papíron működő cégek hiába állítanak ki valótlan tartalmú számlákat, hiszen az azok után keletkező fizetendő áfakötelezettséget nem nekik, hanem a láncolat végén lévő, legálisan működő cégnek kell bevallásában szerepeltetnie. Így már nincs értelme az áfacsalásnak. (Tóth, 2021 43-44. old)

A fordított áfa bevezetése ellen több ellenérvet is megfogalmaztak az Európai Unióban, például, hogy az értékesítési lánc végén állóknak, illetve az áfa levonásra nem jogosultaknak állna érdekében az eltűnés. Brüsszel álláspontja ezzel kapcsolatban az, hogy csak még több ilyen jellegű visszaélés történne, mert ilyenkor a végső fogyasztót, igénybe vevőt használnák fel a középén lévő szinteken. Öröndetes módon azonban több országban is bevezették kísérleti jelleggel a visszaélésekkel különösen érintett ágazatokban és pozitív eredmények születtek. Az osztrák építőiparban 2002-ben vezették be így a tervezett 50-100 millió euró többletbevétel helyett 270 millió euró folyt be a vizsgált időszakban. (Antal, 2010 32. old.)

7. Kutatási eredmények, következtetések

Törvényszéki kutatásom során a szervezett áfacsalási rendszer működését és következményeit próbáltam feltárni és minél jobban megismerni. Az általam négy törvényszéken áttanulmányozott 116 ügyiratból azonban kiderül, hogy az áfacsalásnak vannak bizonyos vonzatai. Ilyen a társasági adót torzító hatása. A láncügyletes áfacsalás során a középszinten elhelyezkedő fantom cégek által kibocsátott számlákat a ténylegesen működő vállalkozás éves beszámolójában szerepelteti, mint az üzletmenet során felmerült költségek és ráfordítások igazolásaként eleget téve a valódiság elvének. Nem véletlen, hogy ilyen ügyekben a számviteli

rend megsértése nem szerepel a vádak között, hiszen a tényleges tevékenységet folytató vállalat minden számviteli kötelezettségének eleget tesz. A könyvelésért felelős személynek nem kötelessége az után nyomozni, hogy a számlát kiállító cég valódi tevékenységet végez-e, vagy épp a számlán megnevezett termék fizikailag megfogható állapotban is a vállalkozás rendelkezésére áll, ahogy a szolgáltatások tényleges teljesítésének ellenőrzése sem jogköre. Azonban mindenképp adócsalásra adhat okot, ha egy vállalkozás a papíron veszteséges üzletmenetét változatlanul folytatja huzamosabb ideig, valamint az áfabevallási időszakokban folyamatosan visszaigényelhető áfát lehet megállapítani nála. Tovább növelheti a gyanút a vállalkozás partnercégeinek gyors cserélődése is.

Kiderül továbbá, hogy a fordított áfa módszert nem érdemes bizonyos termékkörök forgalmazására korlátozni, hiszen rengeteg fajta termék érintenek az áfával történő visszaéléseknél, mint például csokoládé, gabona, ruházati termékek, informatikai és telekommunikációs eszközök-alkatrészek, tejipari termékek stb.

Az áfacsalási módszerek, áfa jogi hátterének, illetve külföldi példák tanulmányozása során, arra a következtetésre jutottam, hogy a fordítottáfa elszámolási módszer széleskörű kiterjesztése, habár teljesen nem tudja felszámolni az áfavisszaéléseket és csalásokat, mégis hatásosan visszaszoríthatja ezeket a jelenségeket. Hipotézisemet, mely szerint a fordított áfaelszámolási módszer nagyban visszaszoríthatná az áfával kapcsolatos visszaéléseket, elfogadom, a nemzetközi példák eredményességének tekintetében helytállónak tekintem.

Második hipotézisemet, mely szerint az áfacsalások alakulására nem volt hatással a koronavírus-járvány, csak részben fogadható el. Az elmúlt évek adataiból kiderül, hogy a költségvetési csalási ügyek kapcsán (amely témakörbe az áfacsalás is tartozik) indított büntetőeljárások száma csökkent, azonban az elkövetési értékek alakulása nem mutat szignifikáns különbséget az előző évekhez képest. Így tehát a hipotézisem csak félig helytálló.

8. Összegzés

Összegzésképp elmondható, hogy bár a modellben ismertetett fordított áfaelszámolási módszer bevezetése hatásos lehet az egyes szervezett áfacsalások elleni küzdelemben, mint például a láncügyletes áfacsalások, vagy épp a körhintacsálások, teljes egészében azonban ez sem tudja felszámolni az általános forgalmi adóval történő visszaéléseket. Ennek oka, hogy a legegyszerűbb áfacsalási módszerek, mint a bevétel eltitkolása (pénztárgépbe nem vezetnek fel a vásárlást) vagy a rossz áfakulcs használata nem csak az értékesítési láncon belül történhet, hanem jellemzően az értékesítési lánc végén történik. Ezek ellen a Nemzeti Adó- és Vámhivatal

továbbra is próbavásárlások útján tud fellépni. Azonban mivel ez utóbbi módszerek kisebb haszonnal kecsegtetnek, illetve csak az állami költségvetésbe befolyó összegeket csökkentik, addig a szervezettebb csalások jóval magasabb profitot garantálnak és nem csak a bevételeket csökkentik, hanem még az államkasszából is kivesznek. Mindezeknek a makroökonómiai hatásait sem szabad elhanyagolni, hiszen az állam kellő bevétel hiányában az allokációs feladatait sem tudja optimálisan ellátni.

Az áfacsaló cégek továbbá komoly versenyelőnyre tehetnek szert tevékenységük miatt, mivel a tisztességesen működő versenytársaikkal szemben jóval nagyobb összegeket tudnak elkölteni akár fejlesztésre, akár minőségi munkaerő foglalkoztatására stb. Így a többi előírásokat betartó cég számára nem lesznek egyenlők a feltételek a piaci versenyhez.

A fentiek tekintetében kiemelt fontosságú a költségvetési csalások elleni fellépés mind nemzeti szinten, mind nemzetközi szinten is. Első lépés lehetne az áfacsalás visszaszorítása érdekében fordított áfa bevezetése azokban az országokban, ahol még nincs bevezetve, valamint azokban az országokban, ahol már létezik, ott mind szélesebb körben kiterjeszteni.

9. Irodalomjegyzék:

9.1. Szakirodalom:

- Maurice Lauré: Science Fiscale (PUF 1993.) pp. 239-240.; Maurice Lauré: Au secours de la TVA (PUF, 1957.) pp. 108-109.
- Tóth Attila: A szervezett bűnözés gazdasági hatásai Magyarországon 2021 – 14. old., 36. old., 37. old., 38. old., 39. old., 43. old.
- Antal Anett¹: A körhinta forog tovább – kikapuk, nagy lehetőségek az EU belső piacán megvalósuló adócsalás kapcsán, Debreceni Jogi Műhely, 2010. évi (VII. évfolyam) 2. szám (2010. április) - 26. old., 27. old., 28-30. old., 32. old., 35. old.
- dr. Sólyom Borbála: Az adócsalás és az adóelkerülés elleni harc az Európai Unióban az általános forgalmi adózás területén különös tekintettel az Európai Bíróság joggyakorlatára, 2015-14. old., 15. old., 17. old., 25. old., 34. old., 66. old., 85. old.
- Ritzlné Kazimir Ildikó: Az áfacsalás alakulása Magyarországon 2006 és 2016 között, 2021 – 27. old., 29. old., 42. old., 45. old.
- dr. Hegedűs Mihály: Rejtett gazdaság és a Covid-19 járvány összefüggései, 2020 - 4. old., 5. old.
- Antalóczy Péter et al. (2018): A nemzetközi és honos szervezett bűnözés története, XX. századi fejlődése és várható tendenciái – 266. old.
- Erdős Éva (2020): NEMZETKÖZI ADÓJOGI KONFLIKTUSOK – AZ ADÓELKERÜLÉS ELLENI HARC KIHÍVÁSAI

9.2. Jogszabályok

- 67/227/EEC rendelet
- 1920. évi XVI. törvény
- 1921. évi XXXIX. törvény
- 60/1979. (XII.29.) PM.sz. rendelet
- 29/1979. (XI.1.) PM. sz. rendelet
- 1992. évi LXXIV. törvény
- 2007. évi CXXVII. Törvény
- 2006/112/EK irányelv
- A Tanács 2006/112/EK irányelve 2006. november 28.a közös hozzáadott értékadó-rendszerről

- Report from the Commission to the Council and the European Parliament: Third Article 14 Report on the Application of Council Regulation (EEC) No 218/92 of 27 January 1992 on Administrative Cooperation in the Field of Indirect Taxation (VAT) and Fourth Report Under Article 12 of Regulation (EEC, EURATOM) no 1553/89 on VAT Collection and Control Procedures COM(2000) 28 final
- Áfa törvény, 142§
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről a 396. §

9.3. Internetes források

- <https://ado.hu/ado/ilyen-feher-meg-sosem-volt-a-magyar-gazdasag/>
- <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210728/juliusban-meg-megsem-a-nav-szamolja-az-afat-494280#>